

ΔiΜΕΕ

**ΔΙΚΑΙΟ ΜΕΣΩΝ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ
& ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

ΤΥΠΟΣ - ΕΚΔΟΣΕΙΣ - ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑ - ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ - ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ - ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ - ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ - ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

*Κωνσταντία-Χριστίνα
Π. Λαχανά,*

*Υπ. ΔΝ ΑΠΘ, ΜΔΕ Ποινικών &
Εγκληματολογικών Επιστημών ΑΠΘ*

*ΕΞΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ
ΤΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΠΟ
ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ
STATUS ΤΗΣ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗΣ
ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ
ΔΙΚΑΙΟΤΑΞΙΩΝ*

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΝΑΤΥΠΟ

Κωνσταντία-Χριστίνα Π. Λαχανά,
Υπ. ΔΝ ΑΠΘ, ΜΔΕ Ποινικών & Εγκληματολογικών Επιστημών ΑΠΘ

**ΕΞΕΡΕΥΝΩΝΤΑΣ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ
ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ STATUS
ΤΗΣ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΔΙΚΑΙΟΤΑΞΕΙΩΝ**

Ανάτυπο από το «ΔΙΚΑΙΟ ΜΕΣΩΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ»

Τεύχος 3 / Έτος 2013

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

Μαυρομιάλη 23, 106 80 Αθήνα • Τηλ.: 210 3678 800 • Fax: 210 3678 819
<http://www.nb.org> • e-mail: info@nb.org

Εξερευνώντας διαχρονικά τη μετάβαση από το παρελθόν στο παρόν *status* της προληπτικής διατήρησης δεδομένων εντός των ευρωπαϊκών δικαιιοταξιών

“ Η μελέτη προσφέρει, υπό μορφή δικαιοσυγκριτικής επισκόπησης, την ικνυλάτπηση της διαδρομής που διήνυσε η εφαρμογή του μέτρου της προληπτικής διατήρησης των τηλεπικοινωνιακών δεδομένων για ποινικοκατασταλτικούς σκοπούς σε έξι αλλοδαπές ευρωπαϊκές έννομες τάξεις, από την πρωτόλεια κανονιστική του άρθρωση μέχρι την ικνύουσα τυποποίηση του. Μέσα από την αναλυτική συγκριτική παρουσίαση της διαχρονικής εξέλιξης της κωδικοποίησης με επίκεντρο την προληπτική διατήρηση στη βελγική, τη λουξεμβουργιανή, την ολλανδική, την ιταλική, τη γαλλική και τη βρετανική νομοθεσία οκοπέιται η διερεύνηση της συμβολής των κρατογενών, εσωτερικών δικαιοπαραγωγικών μηχανισμών στην ανάπτυξη οχημάτων μαζικής επίοπτευσης των ηλεκτρονικών επικοινωνιών. »

Κωνσταντία-Χριστίνα Π. Λαχανά,

Υπ. ΔΝ ΑΠΘ, ΜΔΕ Ποινικών & Εγκληματολογικών Επιστημών ΑΠΘ

του ισχύοντος πλαισίου⁴, που όμως εκ των υστέρων ανακλήθηκε (για την ακρίβεια μετατέθηκε εις το διπνεκές⁵). Σε αναμονή της επικείμενης έκδοσης οριστικής απόφασης από το ΔΕΕ με αντικείμενο διερεύνησης την ουσιαστική νομιμότητα του κοι-

νοτικού νομοθετήματος υπό το πρίσμα του ΧΘΔΕΕ⁶, η παρούσα μελέτη επιχειρεί να αναδείξει τις πτυχές ορισμένων εθνικών καθεστώτων προληπτικής διατήρησης, οι οποίες δεν ακτινοβολούν γενικά με την ίδια ένταση και εμπριθεία στη διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία, όπως συμβαίνει με την *ευρωπαϊκή* δικαιοθετική διάσταση και τα κανονιστικά της «παράγωγα» (Οδηγίες 2002/58/ΕΚ και 2006/24/ΕΚ).

Προς αυτή την κατεύθυνση οικοδομείται μία διαχρονική γέφυρα μεταξύ δικαϊκού παρελθόντος και παρόντος της προληπτικής διατήρησης σε έξι αλλοδαπές έννομες τάξεις, επιλεγμένες με κριτήριο ακριβώς τη δεκτικότητα και προσφορότά τους στο να υποβληθούν στη διεξαγωγή του συγκριτικού αυτού εγχειρήματος με επίκεντρο την πορεία που διέγραψε η ενεργοποίηση του μέτρου. Τη συνδυαστική εξέταση τόσο της *πρώιμης* όσο και της *σύγχρονης* θεσμικής πρόσληψης του τελευταίου υπαγορεύει ενίοχυτικά η ανάγκη σφαιρικής διαλεύκανσης του ρόλου του εθνικού νομοθετικού παράγοντα στην εδραίωση οχημάτων μαζικής επιτήρησης των ηλεκτρονικών επικοινωνιών ο οποίος, όπως θα διαφανεί και στη συνέχεια, δεν υπήρξε αδιακρίτως παρακολουθηματικός των ευρωπαϊκών νομοπαραγωγικών εξελίξεων και πρωτοβουλιών (με την έννοια της απλής, παθητικής μετεγγραφής των αναληφθεισών δεσμεύσεων στο εσωτερικό δίκαιο) αλλά πολλές φορές και πρόδρομος ή συνδιαμορφωτής τους.

Εισαγωγή

Η σημερινή εικόνα της πανευρωπαϊκά επιβληθείσας προ επατείας, θεσμοθετημένης, υποχρεωτικής προληπτικής διατήρησης των τηλεπικοινωνιακών δεδομένων για εγκληματοκατασταλτικούς σκοπούς αντανακλά μέσα από το είδωλο ενός ανομοιογενούς, βυζαντινού τύπου *ψηφιδωτού*, συντιθέμενου από ετερόκλητους δικαϊκούς κανόνες ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2006/24/ΕΚ¹, όπως διαπιστώνεται, μεταξύ άλλων, και από την Επιτροπή στην εκδοθείσα δυνάμει του άρθρου 14 της τελευταίας, Έκθεση Αξιολόγησής της². Η ομολογία –σε ανώτατο εκτελεστικό επίπεδο– της μερικής αποτυχίας του στόχου της πανκοινοτικής (νυν πανενωσιακής) εναρμόνισης συνοδεύεται ταυτόχρονα από εξύμνηση της «*αξιοπιστίας*» της προληπτικής διατήρησης «για τα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης και την επιβολή του νόμου στην ΕΕ»³ και προαναγγελία αναθεωρητικού διαβήματος

4. Σελ. 45.

5. EU: Revision of Data Retention Directive Put on Hold With “No Precise Timetable” for a New Proposal, Statewatch News Online, 13.8.2012.

6. Κατά το χρόνο συγγραφής της μελέτης είχαν υποβληθεί ενώπιον του ΔΕΕ *τρία* αιτήματα για έκδοση προδικαστικής απόφασης με αντικείμενο τη διάγνωση του ουσιαστικού κύρους της Οδηγίας: τα δύο από τα ανώτατα δικαστήρια της Ιρλανδίας και της Αυστρίας (C-293/2012, 10.8.2012, *Digital Rights Ireland Ltd*, αδημ. και C-594/2012, 1.3.2013, *Seitlinger κ.λπ.*, αδημ. αντίστοιχα) και το τρίτο από την αυστριακή Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (C-46/2013, *H.*, 3.5.2013, αδημ.).

1. Οδηγία 2006/24/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15^{ης} Μαρτίου 2006 για τη διατήρηση δεδομένων που παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία σε συνάρτηση με την παροχή διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημόσιων δικτύων επικοινωνιών και για την τροποποίηση της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ, ΕΕ 2006 L 105/54

2. COM (2011) 225 τελικό, 18.4.2011

3. Όπ., σελ. 1.

I. Από το παρελθόν και την πρώιμη κανονιστική υποδοχή του μέτρου....

Σημαιολογικά και λειτουργικά ιδωμένη, η προληπτική διατήρηση υπάγεται στο σύνολο των μεθόδων της λεγόμενης «καθολικής παρακολούθησης» (“*überveillance*”) που κατατείνει στην ενοποίηση των συλλεγόμενων, μέσω της αδιάλειπτης επιτήρησης, αναγνωριστικών της ταυτότητας, κίνησης και θέσης, προσωπικών στοιχείων⁷: εγκαθιστά δε «εγκυβερνητικά» ένα «κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης»⁸, το οποίο ως άλλη «μηχανή του χρόνου»⁹ επιτρέπει την αναδρομική διεύθυνση στις παρελθούσες τηλεπικοινωνιακές δραστηριότητες όλων ανεξαιρέτως των χρηστών ή συνδρομητών δημόσια διαθέσιμων δικτύων επικοινωνιών και την κατασκευή των ολοκληρωμένων ψηφιακών τους πορτραίτων μέσα από την ανάλυση πληροφοριών σχετικά με τους αποδέκτες των τηλεφωνικών και διαδικτυακών τους επαφών, τις φυσικές και εικονικές τοποθεσίες που επισκέπτονται, τις ιστοσελίδες που αναγιγνώσκουν κατά την περιήγησή τους στον παγκόσμιο ιστό κ.λπ. Ως παράδειγμα ανελεύθερου μέτρου τόνωσης του κράτους ασφάλειας με στυλοβάτες τους ιδιώτες «μεγάλους αδελφούς» αλλά και «εξαγωγής» της αμερικανικής ποινικοκατασταλτικής φιλοσοφίας¹⁰ (βλ. πολεμοχαρές δόγμα της μηδενικής ανοχής, συμπεριλαμβανομένων των μέσω αυτού υποθαλαπόμενων πρακτικών *εξαίρεσης* ή *έκτακτης ανάγκης*), του οποίου η εισαγωγή επισπεύσθηκε πολιτικά χάρη στο κυρίαρχο ιδεολογικό *momentum* της τρομοκρατίας την επαύριο των τρομοκρατικών επιθέσεων σε ΗΠΑ και Ευρώπη¹¹, η προληπτική διατήρηση

σηματοδοτεί ακριβώς την ποιοτική στροφή της επιτήρησης: από τη στοχευμένη και εντοπισμένη σε συγκεκριμένο κύκλο υπόπτων παρακολούθηση προς τη γενικευμένη και αδιάκριτη επέκταση ευρύτατων στρωμάτων του πληθυσμού, επί δικαίων και αδικιών¹². Μέσω της δημιουργίας αυτού που ο *Stefano Rodotà* προσφυώς ονόμασε «έθνη υπόπτων»¹³, συντελείται μια «αληθινή αναδιανομή της κοινωνικής ισχύος», συγκροτείται μια νέα κοινωνική πραγματικότητα με δομικό υλικό το οξύμωρο σχήμα της «μόνιμης έκτακτης ανάγκης» και ρομφαία την εκ βάθρων αναδιοργάνωση των σχέσεων κράτους-πολίτη και τον επανακαθορισμό της θέσης του τελευταίου μέσα στο πρώτο¹⁴.

Στους κόλπους της ΕΕ, τα νομικά θεμέλια για τη σταδιακή εγκαθίδρυση και εμπέδωση ενός συνεργατικού μοντέλου ιδιωτικοποιημένης ψηφιακής πανοπτικής επίπτωσης των Ευρωπαίων πολιτών¹⁵ τέθηκαν επίσημα, όπως είναι γνωστό, με την ενεργοποίηση του *ιδιαίτερα ασαφούς* και *ελλειπικά διατυπωμένου* άρθρου 15 § 1 εδ. β' της *Οδηγίας 2002/58/ΕΚ*¹⁶ (μολονότι βέβαια *ανεπίσημα* ο κύβος για το άνοιγμα των τηλεπικοινωνιακών δεδομένων στις δυνάμεις επιβολής του νόμου και συνακόλουθα την εξεύρεση «διεξόδων» με στόχο την απίσχναση των εκπορευόμενων από τις εθνικές νομοθεσίες για το απόρρητο επιταγών είχε ριφθεί πολύ νωρίτερα ακόμη και από τη θρυσάλιδα της

Data Retention Directive: Legal Implications for Privacy and Data Protection, in *Akrivopoulou C./Psygkas A.* (Eds.), *Personal Data Privacy and Protection in a Surveillance Era- Technologies and Practices*, Information Science Reference, 256-271 (257ff.).

7. Βλ. σχετ. για την αναδυόμενη αυτή έννοια σε *Michael M.-G./Michael K.* (2007), *A Note on Überveillance*, in *Michael K./Michael M.-G.* (Eds.), *From Dataveillance to Überveillance and the Realpolitik of the Transparent Society*, RNSA Series, Wollongong: University of Wollongong, 9-26 (10). Πρβλ. ακόμη *Bigo D.* (2008), *Globalized (In) Security: The Field and the Ban-Opticon*, in *Bigo D./Tsoulaka A.* (Eds.), *Terror, Insecurity and Liberty: Illiberal Practices of Liberal Regimes After 9/11*, Routledge: London -N.Y., 10-48 & *Mattelart A.* (2008), *La globalisation de la surveillance: Aux origines de l'ordre sécuritaire*, Éditions La Découverte: Paris.
8. *Bowden C.* (2002), *CCTV for Inside Your Head: Blanket Traffic Data Retention and the Emergency Anti-terrorism Legislation*, *CTLR*, 8:2, 21ff.
9. *Bowden C.* (2013), *Data Preservation Instead of Data Retention*, in *Open Rights Group (ORG)*, *Digital Surveillance- Why the Snoopers' Charter is the Wrong Approach: A Call for Targeted and Accountable Investigatory Powers*, (=https://www.openrightsgroup.org/assets/files/pdfs/reports/digital-surveillance.pdf), 47-49 (47).
10. Για το φαινόμενο της «εξαγωγής» της πολιτικής ποινικής καταστολής των ΗΠΑ στην ΕΕ και τις εκδηλώσεις του, βλ. *Μανωλεδάκη Ι.* (2005), *Παγκόσμια εξουσία και νομικός πολιτισμός - Δέκα κείμενα για τις εξελίξεις στο χώρο της ποινικής καταστολής και τον κίνδυνο αλλοίωσης του νομικού μας πολιτισμού*, εκδ. Σάκκουλα, 71επ. (74επ.) και *Παπαθεοδώρου Θ.* (2005), *Δημόσια ασφάλεια & αντεγκληματική πολιτική*, β' εκδ., εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 278επ. (όπου ανάλυση των «ευρωπαϊκών εκδοχών του προτύπου της μηδενικής ανοχής»).
11. Παράθεση του ιστορικού που προηγήθηκε της θέσης της Οδηγίας 2006/24/ΕΚ με έμφαση στην ανάδειξη της έντονης παρασκευαστικής παρουσίας των Αμερικανών παραγόντων στις συζητήσεις, βλ. μεταξύ πολλών άλλων σε *Ni Loideain N.* (2011), *The EC*

12. Βλ. σχετ. *Maras M.-H.* (2011), *While the European Union was Sleeping the Data Retention Directive was Passed: The Political Consequences of Mandatory Data Retention*, *HRSS*, 6:2, 1-30 (2). Η εδώ αναφερόμενη ποιοτική διαφοροποίηση στοιχείεται με τον γενικότερο επαναπροσανατολισμό της *αστυνόμεσης*, από την *κατασταλτική, post delictum* ποινική διερεύνηση και δίωξη *τελεσθέντων* αδικημάτων στην *προληπτική* επέμβαση για τον έλεγχο της μη βεβαιωμένης εγκληματικότητας (: *προ-εγκληματική δράση*) και τη *διαχείριση (αφηρημένων) κρίσεων και απειλών*, ως εργαλείο των σύγχρονων κοινωνικών τεχνολογικών ανάπτυξης, επ' αυτής βλ. εντελώς ενδεικτικά *De Hert P. et als* (2007), *La montée de l' État pénal en Europe: que peuvent les droits de l'homme?*, in *Cartuyvels Y. et als (Dir.)*, *Les droits de l'homme: bouclier ou épée du droit pénal?*, FUSL/Bruylant: Bruxelles, 235-290, *Dripps D.* (2012), *Terror and Tolerance: Criminal Justice for the New Age of Anxiety*, *OSJCL*, 1:9, 9ff., *Valier C.* (2004), *Crime and Punishment in Contemporary Culture*, Routledge: London- N.Y., 7ff. 16ff.
13. *Rodotà S.* (2006), *La conservación de los datos de tráfico en las comunicaciones electrónicas*, en “Segundo Congreso sobre Internet, derecho y política: análisis y prospective”, *IDP (Revista de Internet, Derecho y Política)*, no.3, UOC, 53-59, (=http://www.uoc.edu/idp/3/dt/esp/rodota.pdf), 57.
14. *Rodotà, ibid*, 57-58.
15. Συστηματοποίηση και αναλυτική παρουσίαση των μοντέλων επιτήρησης που διακρίνονται στο πλαίσιο του ποινικού ελέγχου, βλ. στη μονογραφία της *Καίαφα- Γκρίπντι Μ.* (2010), *Μοντέλα επιτήρησης στο κράτος ασφάλειας και ποινική δίκη*, Σειρά: Εκδόσεις ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου (Διευθ. Μαργαρίτης Λ.), 11, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη.
16. Οδηγία 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12^{ης} Ιουλίου 2002 σχετικά με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, ΕΕ 2002 L 201/37.

11^{ης} Σεπτεμβρίου¹⁷). Αντίστοιχα, σε επίπεδο ευρωπαϊκών δικαιωμάτων, η **πρώτη γενιά νομοθέτησης** με αντικείμενο την προληπτική φύλαξη των εξωτερικών (: προπαρασκευαστικών, δευτερογενών ή συνδετικών) στοιχείων της επικοινωνίας είτε εμφανίστηκε με τη μορφή ρυθμίσεων ενσωμάτωσης της δυναμικής εφαρμογής, εξαιρετικής ρήτρας του άρθρου 15 § 1 εδ. β' της Οδηγίας 2002/58/ΕΚ (άλλως επονομαζόμενη και Οδηγία για την προστασία της ιδιωτικότητας στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες), είτε προσαρτήθηκε σε αντιπρονομοκρατικής κυρίως υφής κανονιστικά κείμενα προγενέστερης χρονολογίας έκδοσης. Σε κάθε περίπτωση, εξαιτίας και της στο προαναφερθέν άρθρο αναγνώρισης ευρύτατων περιθωρίων διακριτικής ευχέρειας στους εθνικούς νομοθέτες¹⁸, η τυποποίηση των εν λόγω κανόνων συντελέστηκε με ανομοιομορφο τρόπο, με το μοναδικό ίσως σημείο σύγκλισης να εντοπίζεται στη μη συμπερίληψη των καταγεγραμμένων στο κοινοτικό πρότυπο αυστηρών όρων και προϋποθέσεων από τη συνδρομή των οποίων (όφειλε να) εξαρτάται η νομιμότητα της εισαγωγής του μέτρου (: συμφωνία με το ευρωπαϊκό corpus προστασίας δεδομένων, συμπεριλαμβανομένου του άρθρου 8 ΕΣΔΑ και των κριτηρίων νομιμοποίησης των κρατικών επεμβάσεων στη σφαίρα δράσης των πολιτών, όπως ερμηνεύονται και εφαρμόζονται από τη νομολογία του δικαστηρίου του Στρασβούργου)¹⁹.

17. Αρκεί να θυμηθεί κανείς για παράδειγμα το Ψήφισμα του Συμβουλίου της 17^{ης}.1.1995 για τη νόμιμη παρακολούθηση των τηλεπικοινωνιών (ΕΕ 1996 C 329/1), που περιείχε ενσωματωμένο το κείμενο των «Απαιτήσεων» σχετικά με τη νόμιμη διεξαγωγή τηλεπικοινωνιακών παρακολουθήσεων, όπως αυτό είχε συμφωνηθεί από τους Ευρωπαίους αξιωματούχους και την ηγεσία του FBI, με -προφανή πλην ανομολόγητο-σκοπό τη χαλάρωση των αυστηρών όρων των εθνικών νομοθεσιών για την άρση του τηλεπικοινωνιακού απορρήτου και κατ' επέκταση τη διευκόλυνση της πρόσβασης των «νόμιμα εξουσιοδοτημένων (:διωκτικών) αρχών» στα τηρούμενα από τους παρόχους δεδομένα, βλ. σχετ. *Bunyan T.* (2002), "The War on Freedom and Democracy"- An Analysis of the Effects on Civil Liberties and Democratic Culture in the EU, *Stawatch News Online*, 6.12.2002.
18. Όπως πιστοποιείται λ.χ. από την απουσία σαφούς προσδιορισμού τόσο του είδους των προς φύλαξη δεδομένων όσο και του απώτατου ορίου της αποθηκευτικής περιόδου από το σώμα της διάταξης του άρθρου 15.
19. Πρβλ. υπ' αριθμ. 11 στοιχ. του Προοιμίου. Με τον τρόπο αυτό οι εθνικοί νομοθέτες διαφοροποιήθηκαν κάθετα από το περιεχόμενο της ερμηνείας της εξαίρεσης του άρθρου 15 όπως αυτό είχε δοθεί, μεταξύ άλλων, από τις Ευρωπαϊκές ΑΠΔΠΧ οι οποίες είχαν συστήσει, -σε σχετική Δήλωσή τους στη Διεθνή Συνδιάσκεψη στο Cardiff (9-11.9.2002), με θέμα την υποχρεωτική συστηματική διατήρηση των τηλεπικοινωνιακών δεδομένων θέσης (προσαρτημένη στην υπ' αριθμ. 5/2002 Γνωμοδότηση Αρθ.29 της 11^{ης}.10.2002, 11818/02/ΕΝ/Final, WP 64)-, την ενεργοποίηση του μέτρου αποκλειστικά και μόνο για συγκεκριμένες περιπτώσεις, για όσο το δυνατόν συντομότερης διάρκειας χρονική περίοδο, υπό την αίρεση της συνδρομής πειστικής κοινωνικής ανάγκης αλλά και θέσπισης κατάλληλης, ειδικής και σαφούς εξουσιοδοτικής νομικής βάσης που θα παρείχε επαρκή εχέγγυα ενάντια στην παράνομη ή καταχρηστική πρόσβαση. Όπως τονίστηκε χαρακτηριστικά και μάλλον προφητικά, «η συστηματική και απεριόριστη διατήρηση όλων των ειδών δεδομένων κίνησης και θέσης για διάστημα ενός έτους ή μεγαλύτερο θα ήταν πρόδηλα δυσανάλογη [ενν. των προς επιδίωξη διωκτικών σκοπών] και άρα εκ προοιμίου απαράδεκτη και αποκρουστέα».

Ειδικότερα, στο **Βέλγιο**, το άρθρο 126 του Νόμου για τις Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες της 13^{ης}.6.2005²⁰ μεταγράφοντας στο εσωτερικό δίκαιο τη διάταξη του άρθρου 15 της Οδηγίας 2002/58 προέβλεψε την επιμήκυνση της διατήρησης των δεδομένων κίνησης και θέσης που παράγονται στο πλαίσιο δημόσια διαθέσιμων τηλεφωνικών υπηρεσιών για διάστημα από 12 έως 36 μήνες (§ 2), εφόσον τούτο απαιτείται για την εξυπηρέτηση κάποιου από τους εξής σκοπούς: της δίωξης και καταστολής αξιόποινων πράξεων, της δίωξης κακόβουλων κλήσεων ή κατάχρησης του τηλεφωνικού αριθμού των υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης, της διερεύνησης -από πλευράς του Διαμεσολαβητή για τις τηλεπικοινωνίες ("ombudsdienst voor telecomunicatie")- όσον αφορά την ταυτότητα των ατόμων που πραγματοποιούσαν κακόβουλη χρήση δικτύου ή υπηρεσίας ηλεκτρονικής επικοινωνίας και τέλος, της εκπλήρωσης των καθηκόντων συλλογής πληροφοριών που αναλαμβάνουν οι υπηρεσίες πληροφοριών και ασφάλειας (§ 1).

Όσοι, η ανάπτυξη έννομων αποτελεσμάτων από την εξαιρετική τούτη βάση επιτρεπόμενης επεξεργασίας τελεί υπό τη -μη πληρωθείσα μέχρι σήμερα- αίρεση της έκδοσης βασιλικού διατάγματος, στο οποίο θα καθορίζονται λεπτομερώς το είδος των τηρούμενων απορρήτων στοιχείων της επικοινωνίας καθώς και οι όροι της σύννομης καταγραφής και αποθήκευσής τους²¹. Ενόψει της αναμενόμενης διευθέτησης της εκκρεμότητας μέσω της υιοθέτησης του επί του παρόντος υπό εκπόνηση δ/τος, δύο από τις ουσιωδέστερες παραμέτρους γύρω από τις οποίες υφάινεται ο διάλογος άπτονται του εμπλουτισμού των κατηγοριών των δεδομένων με την προσθήκη και των *διαδικτυακών* (πλάι σε εκείνα της σταθερής και κινητής τηλεφωνίας) όπως επίσης και του προσδιορισμού των υποχρεωσεων σε διατήρηση *παρόχων*. Ειδικά ως προς τον τελευταίο, η εστία του προβλήματος εντοπίζεται στον ορισμό της έννοιας του «*παρόχου*», στην οποία εμπίπτει κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει προβεί σε δόλωση γνωστοποίησης του γεγονότος της «παροχής ή μεταπώλησης στο όνομα και για λογαριασμό του, υπηρεσιών ή δικτύων ηλεκτρονικής επικοινωνίας» (άρθρο 2 § 11 σε συνδ. με άρθρο 9). Οπότε και τίθεται το ερώτημα εάν η υποχρέωση διατήρησης θα πρέπει να βαρύνει μόνο τους παρόχους διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών όλων των μορφών ηλεκτρονικής επικοινωνίας ή να επεκτείνεται και σε άλλους φορείς, όπως είναι τα πανεπιστήμια, τα *internet cafés*, τα ξενοδοχεία, τα εστιατόρια κ.λπ. όπου προσφέρεται *online* πρόσβαση ή ανάλογες υπηρεσίες²². Η ιδι-

20. Loi sur les communications électroniques ("LCE"), *Moniteur Belge (MB)*, 20.6.2005.

21. Στις 29.3.2013 το υπουργικό συμβούλιο ενέκρινε αφενός ένα *v/sx* (Avant-projet de loi portant modification des articles 2, 126 et 145 de la loi du 13 juin 2005 relative aux communications électroniques et de l'article 90decies du code d'instruction criminelle) και αφετέρου ένα *προσχέδιο εκτελεστικού βασιλικού δ/τος* (Projet d'arrêté royal portant exécution de l'article 126 de la loi du 13 juin 2005 relative aux communications électroniques).

22. Βλ. τη ρητή τοποθέτηση της βελγικής ΑΠΔΠΧ υπέρ της πρώτης εκδοχής, *CPVP, Avis no. 24/2008 du 2 juillet 2008 relatif à l'avant-projet*

αιερότητα πάντως της βελγικής νομοθεσίας και ταυτόχρονα η ειδοποιός διαφορά της έναντι των κάτωθι εξεταζόμενων, πλήρως εναρμονισμένων προς την Οδηγία 2006/24/ΕΚ δικαιωμάτων, έγκειται στην επιλογή της διάσπασης της κανονιστικής ρύθμισης ως προς τα δύο άρρηκτα συνδεδεμένα στάδια της επεξεργασίας (συλλογή/αποθήκευση και αποστολή των στοιχείων στις αρχές) και την πρωθύστερη δικαιοθετική πορεία που ακολουθήθηκε με την ενεργοποίηση του θεσμικού πλαισίου για την πρόσβαση στα δεδομένα ήδη από το 2003²³.

Στο *Λουξεμβούργο*, σε εφαρμογή του άρθρου 15 της Οδηγίας, στο άρθρο 5 § 1 περ. α' του Νόμου της 30^{ης}.5.2005 σχετικά με ειδικές ρυθμίσεις για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών²⁴, τυποποιήθηκε η υποχρέωση κάθε παρόχου διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή υπεύθυνου δικτύου παροχής τέτοιων υπηρεσιών που επεξεργάζεται δεδομένα κίνησης και θέσης, να τα αποθηκεύει για διάστημα 12 μηνών για τις ανάγκες της διερεύνησης, διαπίστωσης και δίωξης ποινικών αδικημάτων, με μοναδικό σκοπό να επιτραπεί η θέση των πληροφοριών στη διάθεση των αρμόδιων δικαστικών αρχών, εάν παρίσταται προς τούτο ανάγκη (εδ. α'). Κατ' εξουσιοδότηση του δεύτερου εδαφίου του ίδιου άρθρου, η αναλυτική απαρίθμηση των προς φύλαξη δεδομένων αφέθηκε ομοίως σε ειδικό δ/γμα του Μεγάλου Δουκάτου.

Ο συνδυασμός της πρωτοπορίας με την πρωτοτυπία καθιστά ενδιαφέρουσα από δικαιοσυγκριτική σκοπιά την περίπτωση της *Ολλανδίας*, με την προπορευθείσα έναντι της ΕΕ ανάληψη νομοθετικής δράσης να υπαγορεύεται εδώ από τη δυστοκία ανεύρεσης των χρηστών προπληρωμένων καρτών ομιλίας, εξαιτίας της έλλειψης κάποιου καταχωρημένου αριθμού κλήσης δυνάμενου να οδηγήσει στην ταυτοποίηση του καλούντος. Για την αντιμετώπιση τούτου του προβλήματος και την ανάκτηση των δεδομένων αναγνώρισης των χρηστών των καρτών SIM, στο άρθρο 13.4 § 2 εδ. β' του ολλανδικού Νόμου για τις Τηλεπικοινωνίες της 19^{ης}.10.1998²⁵ τυποποιήθηκε η περιορισμένης έκτασης υποχρέωση των παρό-

χων δημόσια διαθέσιμων τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών να αποθηκεύουν τα δεδομένα κίνησης και θέσης που παράγουν για διάστημα τριών μηνών από την ημερομηνία της πρώτης επεξεργασίας τους, προκειμένου να ανταποκριθούν στις απορρέουσες από το ίδιο άρθρο δεσμεύσεις τους, δηλ. στην ετοιμότητά τους να γνωστοποιούν στις αρχές κάθε συναφή πληροφορία κατόπιν έκδοσης νόμιμου δικαστικού εντάλματος για την άρση του απορρήτου. Η διάταξη τέθηκε σε ισχύ στις 1.3.2002, ημερομηνία έκδοσης του εκτελεστικού βασιλικού δ/τος για την ειδική συλλογή των αριθμικών τηλεπικοινωνιακών δεδομένων²⁶, στο οποίο περιγράφονταν διεξοδικά τόσο τα υποχρεωτικά συλλεγόμενα στο πλαίσιο των υπηρεσιών παροχής κινητής τηλεφωνίας δεδομένα (χρόνος και τόπος κλήσης, αριθμός και αναγνωριστικά στοιχεία του συνδρομητή της καλούσας γραμμής), όσο και η διαδικασία της φύλαξής τους με σκοπό την εξασφάλιση της μελλοντικής διαθεσιμότητάς τους στις διωκτικές αρχές.

Στην *Ιταλία* προκρίθηκε η λύση της κωδικοποιημένης, συλλήβδην μεταφοράς του γενικού και ειδικού ευρωπαϊκού δικαίου για τα προσωπικά δεδομένα (Οδηγίες 95/46, 97/66 και 2002/58), στον ενιαίο Κώδικα Προστασίας Δεδομένων (υπ' αριθμ. 196/2003 κανονιστικό δ/γμα της 30^{ης}.6.2003, με ημερομηνία έναρξης ισχύος την 1^η.1.2004²⁷), ο οποίος αντικατέστησε το από 31.12.1996 προϋφιστάμενο εγγυητικό πλαίσιο υπό το υπ' αριθμ. 675/1996 κανονιστικό δ/γμα («προστασία του ατόμου και άλλα ζητήματα σχετικά με την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων»²⁸). Στην ενσωμάτωση της Οδηγίας 2002/58 αφιερώθηκε ο Τίτλος Χ του Κώδικα, στο άρθρο 132 του οποίου και σε εκπλήρωση της ρήτρας του άρθρου 15, εισήχθη ως εξαίρεση από τον κανόνα της απαλοιφής ή ανωνυμοποίησης των στοιχείων η υποχρεωτική φύλαξη των τηλεφωνικών δεδομένων κίνησης από τους παρόχους δημόσια διαθέσιμων υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών για διάστημα τριάντα μηνών με σκοπό τη διερεύνηση και καταστολή αξιόποινων πράξεων.

Η εν λόγω διάταξη υπέστη αναρίθμητες τροποποιήσεις μέχρι να προσλάβει την τωρινή της μορφή. Στις πλέον αξιωματικότερες εντάσσεται η μεταρρύθμιση που επέφερε το άρθρο 6 του υπ' αριθμ. 144 νομοθετικού δ/τος της 27^{ης}.7.2005 («Επείγοντα μέτρα για την καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας»²⁹), με το οποίο διατάχθηκε η αναβολή της διαγραφής

de loi modifiant l'article 126 de la loi du 13 juin 2005 relative aux communications électroniques et au projet d'arrêté royal fixant les données à conserver en application de l'article 126 de la loi du 13 juin 2005, ainsi que les conditions et la durée de conservation de ces données (A/2008/024), p.4ff.

23. Γεγονός που προκάλεσε τις επικριτικές αιτιάσεις της βελγΑΠΔΠΧ, βλ. Avis n° 29/2008 du 3 septembre 2008 relatif au projet d'arrêté royal déterminant les modalités de l'obligation de collaboration légale en cas de demandes judiciaires concernant les communications électroniques (A/2008/30), p.3 και ευρύτερα κατωτ.
24. Loi du 30 mai 2005 relative aux dispositions spécifiques de protection de la personne à l'égard du traitement des données à caractère personnel dans le secteur des communications électroniques et portant modification des articles 88-2 et 88-4 du Code d' instruction criminelle, MEMORIAL (Journal Officiel du Grand Duché de Luxembourg-MEM) A- No.73, 7.6.2005, pp.1168ff.
25. WET van 19.10.1998, Staatsblad (Stb.) 1998, 610, houdende regels inzake de telecommunicatie (Telecommunicatiewet- Tw).

26. Besluit van 18.12.2001, houdende regels voor de vergaring van nummergegevens door middel van afwijkend frequentiegebruik en bestandsanalyse met het oog op het onderzoek van telecommunicatie (Besluit bijzondere vergaring nummergegevens telecommunicatie), Stb.2002, 31.
27. Decreto legislativo 30 giugno 2003, n.196- Codice in materia di protezione dei dati personali, Gazzetta Ufficiale (GU), n.174, 29.07.2003 - Suppl. Ordinario n.123.
28. Legge n. 675 del 31 dicembre 1996- Tutela delle persone e di altri soggetti rispetto al trattamento dei dati personali, GU, n. 5, 8.1.1997 - Suppl. Ordinario n.3.
29. Decreto- Legge 27 luglio 2005, n.144- Misure urgenti per il contrasto del terrorismo internazionale, GU, n.173, 27.7.2005, convertito con modificazioni dalla Legge n.155, 31.7.2005, GU 1.8.2005.

όλων των διαθέσιμων διαδικτυακών και τηλεφωνικών δεδομένων κίνησης και η υποχρεωτική εξακολούθηση της φύλαξής τους έως τις 31.12.2007 (§ 1). Ακόμη, πριν την έκδοση καρτών SIM επιβλήθηκε η δέσμευση στους παρόχους να συγκεντρώνουν τα αναγραφόμενα στα αστυνομικά δελτία ταυτότητας στοιχεία των υποψήφιων πελατών τους (§ 2). Τα απώτατα όρια της αποθηκευτικής περιόδου υπερδιογκώθηκαν και ανήλθαν για τα μεν δεδομένα της κινητής και σταθερής τηλεφωνίας στους 54 συνολικά μήνες (μετά την εισαγωγή της ευχέρειας για συνέχιση της διατήρησης για άλλους 24 μήνες από το πέρας της τριακονθήμηνης προθεσμίας), ενώ για τα διαδικτυακά δεδομένα προβλέφθηκε το πρώτον η διατήρησή τους αρχικά για 6 μήνες (επίσης με δυνατότητα παράτασης για άλλους 6- §3). Τέλος, το πλεονασματικό τούτο απόθεμα των δεδομένων κίνησης έγινε ευχερέστερα προσβάσιμο στις διωκτικές αρχές, οι οποίες σε «επείγουσες περιπτώσεις» και εφόσον πιθανολογούνταν η επέλευση «σοβαρού κωλύματος σε τρέχουσες ποινικές διαδικασίες εξαιτίας της αναβολής χορήγησης των στοιχείων», εξουσιοδοτήθηκαν να εντέλλονται την πρόσβαση στα τελευταία με συνοπτικές διαδικασίες μέγιστης διάρκειας 72 ωρών (§ 3 εδ. στ').

Παρόμοιο το σκηνικό και στη Γαλλία, όπου η επίμαχη υποχρέωση πρωτοκαθιερώθηκε με τον υπ' αριθμ. 2001-1062 Νόμο της 15^{ης}.11.2001 σχετικά με την καθημερινή ασφάλεια³⁰. Βάσει του άρθρου 29 του τελευταίου προστέθηκε νέο άρθρο L 32-3-1 στον Κώδικα Ταχυδρομείων και Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών³¹, σύμφωνα με το οποίο οι πάροχοι όφειλαν να αποθηκεύουν επί ένα έτος *maximum* υπολογιζόμενο από την ημέρα της αρχικής καταχώρισής τους, τα «τεχνικά δεδομένα»³² για τις ανάγκες της διερεύνησης, διαπίστωσης και δίωξης αξιόποινων πράξεων και με μοναδικό σκοπό να επιτραπεί η διάθεσή τους στις αρμόδιες δικαστικές αρχές, εφόσον προέκυπτε ανάγκη, υποκείμενοι σε ποινικές κυρώσεις (ποινή φυλάκισης και χρηματική ποινή) σε περίπτωση ανυπακοής (άρθρο 29 ν. 2001-1062 σε συνδ. με άρθρο L-39-3I Κώδικα Ταχυδρομείων). Στη συνέχεια, στο άρθρο 5 του υπ' αριθμ. 2006-64 Νόμου της 23^{ης}.1.2006 σχετικά με τη μάχη κατά της τρομοκρατίας και άλλες διατάξεις για την ασφάλεια και τους συνοριακούς ελέγχους³³ διευκρινίστηκε, μετά από τροποποίηση του άρθρου L34-1 του Κώδικα, ότι η σχετική υποχρέωση καταλαμβάνει και όσους εμφανίζουν ως κύρια ή δευτερεύουσα επαγγελματική δραστηριότητα την προσφορά σύνδε-

σης που επιτρέπει δωρεάν ή έναντι αμοιβής τη διαδικτυακή επικοινωνία μέσω της πρόσβασης σε δίκτυο³⁴. Επίσης, με το άρθρο 6 ν.2006-64 εισήχθη η διάταξη του άρθρου L34-1-1 στον Κώδικα, η οποία εξουσιοδότησε και τις εντεταλμένες με ειδικά αντιτρομοκρατικά καθήκοντα αστυνομικές αρχές και τις ένοπλες εφεδρικές δυνάμεις της γαλλικής στρατο-χωροφυλακής (*“gendarmérie nationale”*), συμπεριλαμβανομένων των *stricto sensu* υπηρεσιών ασφάλειας, να αιτούνται από τους παρόχους τη διαβίβαση των τηρούμενων δεδομένων «για λόγους πρόληψης τρομοκρατικών ενεργειών»^{35, 36}.

Ουσιαστικά, μέσω τούτης της εξαιρετικής προσθήκης και με *ratio* αυτής την ανάγκη για απαγκίστρωση από τη χρονόβόρα διαμεσολάβηση της δικαστικής οδού χάριν την ταχύτερης επαλήθευσης των αντλούμενων από την επεξεργασία των συνδετικών δεδομένων λειτουργικών πληροφοριών (*“renseignements opérationnels”*), δημιουργήθηκε μία «καινοφανής διοικητική διαδικασία, εμπνευσμένη από την αντίστοιχη των υποκλοπών (για λόγους) ασφάλειας (*“interceptions de sécurité”*)»³⁷, οι οποίες εκτυλίσσονται υπό ένα πανομοιότυπο διοικητικό καθεστώς τεθειμένο εκτός του εποπι-

30. Loi no 2001-1062 du 15 novembre 2001 relative à la sécurité quotidienne, *Journal Officiel de la République Française (JORF)* n.266, 16.11.2001, p. 18215.
31. Loi n° 52-223 du 27 février 1952 relative à la procédure de codification des textes législatifs concernant le service des postes, télégraphes et téléphones, *JORF* n.56, 4.3.1952, p. 2515.
32. Ως τέτοια δεδομένα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της εξαίρεσης απαριθμούνται περιοριστικά τα συναφή με: την αναγνώριση της ταυτότητας των χρηστών, τα τεχνικά χαρακτηριστικά των διεξαγόμενων επικοινωνιών και τον εντοπισμό της θέσης των τερματικών εξοπλισμών (άρθρο L 34-1 VI Κώδικα).
33. Loi n° 2006-64 du 23 janvier 2006 relative à la lutte contre le terrorisme et portant dispositions diverses relatives à la sécurité et aux contrôles frontaliers, *JORF* n.20, 24.1.2006, p. 1129.

34. Ορισμός που καλύπτει όχι μόνο τα internet cafés, τα ξενοδοχεία, τα αεροδρόμια, τις βιβλιοθήκες, τα πανεπιστήμια, τα υπαίθρια *hot-spots* κ.λπ. αλλά και όσους «φιλοξενούν» (*“hébergeurs”*) διαδικτυακές ιστοσελίδες, δηλ. θέτουν στη διάθεση του κοινού *online* την αποθήκευση των σημάτων, τα γραπτά σύμβολα, τις εικόνες, τους ήχους και τα πάσης φύσης μηνύματα που αποστέλλουν οι παραλήπτες των υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, βλ. άρθρο 6 I (2), loi n° 2004-575 du 21 juin 2004 pour la confiance dans l'économie numérique, *JORF* n.143, 22.6.2004, p. 11168. Πρβλ. τη σχετ. Γνωμοδότηση της CNIL επί του ν/σχ: Délibération n°2007-391 du 20 décembre 2007 portant avis sur le projet de décret pris pour l'application de l'article 6 de la loi n°2004-575 du 21 juin 2004 pour la confiance dans l'économie numérique, et relatif à la conservation des données de nature à permettre l'identification de toute personne physique ou morale ayant contribué à la création d'un contenu mis en ligne.

35. Στην αρχική διατύπωση της διάταξης εκτός από την πρόληψη υπήρχε η αναφορά και στην καταστολή τρομοκρατικών πράξεων, η οποία όμως αξιολογήθηκε από το Συμβούλιο της Επικρατείας (CC) στην υπ' αριθμ. 2005-532 Απόφαση της 19^{ης}.1.2006 ως αντιβαίνουσα στο άρθρο 66 γαλΣ και εκ των υστέρων απαλείφθηκε, ακριβώς επειδή το σκέλος της «καταστολής» όφειλε να τελεί υπό την εγγύηση της δικαστικής εξουσίας και να υπόκειται στη διαδικασία άρσης του απορρήτου (βλ. κατωτ.), πρβλ. Schoettl J.-E. (2006), La législation antiterroriste à l'épreuve du contrôle de la constitutionnalité, *Gaz Pal*, 5-7 février 2006 (36-38), pp. 20-39. Οξύ προβληματισμό προκαλεί βέβαια εδώ η εγνωσμένη δυσχέρεια των παρόχων να διακρίνουν *de facto* ποια από τα δεδομένα που υποχρεούνται να αποθηκεύσουν εξυπηρετούν την πρόληψη και ποια την καταστολή, ούτως ώστε να ακολουθήσουν στην πρώτη περίπτωση την «ειδική» διοικητική διαδικασία διαβίβασης του άρθρου 6 και στη δεύτερη τη διαδικασία άρσης του απορρήτου για την οποία απαιτείται δικαστική διάταξη.

36. Ως δυνάμενα να διατεθούν τεχνικά δεδομένα σταχυολογήθηκαν με βάση τη *numerus clausus* διατύπωση του εδ. β' όσα συναρτώνται με: την ταυτοποίηση των τηλεφωνικών αριθμών συνδρομής ή σύνδεσης προς τις υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών, τη θέση του χρησιμοποιηθέντος για την πραγματοποίηση κλήσεων τερματικού του εξοπλισμού, τις κληθείσες γραμμές και τη διάρκεια και ημερομηνία της επικοινωνίας.

37. Βλ. το Σχόλιο στην προρηθείσα Απόφαση 2005-532, *Commentaire de la décision n° 2005-532 DC du 19 janvier 2006*, *Les Cahiers du Conseil Constitutionnel*, n.20, p. 4ff.

κού μηχανισμού της δικαστικής εξουσίας³⁸. Τέλος, με το εκτελεστικό του άρθρου 6 ν.2006-64 δ/γμα 2006-1651 της 22^{ας}.12.2006³⁹ διευθετήθηκαν μια σειρά από εξειδικευμένα διαδικαστικά ζητήματα σχετικά με τον τρόπο, τη διαδικασία διορισμού και τα προσόντα των αναφερόμενων στο άρθρο L34-1-1 του Κώδικα φορέων, τις συνοδευτικές των αιτημάτων πρόσβασης πληροφορίες, τον τρόπο αποστολής των δεδομένων από τους παρόχους αλλά και αποζημίωσή τους για την πρόσθετη οικονομική τους επιβάρυνση κ.λπ.

Για την ένθερμη υπέρμαχο του μέτρου της προληπτικής διατήρησης και της καθολικής ψηφιακής παρακολούθησης *Μεγάλη Βρετανία*, η υιοθέτηση της Οδηγίας 2002/58 «δε θα μπορούσε να είχε συμβεί σε βολικότερη και πιο συγχρονισμένη συγκυρία»⁴⁰. Η ίδια διεκδικεί άλλωστε τα σκήπτρα του κράτους-«εμπροσθοφύλακα» με την εντονότερη ίσως επιρροή στην εξέλιξη του ευρωπαϊκού νομικού γίνεσθαι· στηρίζει δε την «υποψηφιότητά» της κατά την πρόωπη αυτή φάση στον πρωταγωνιστικό ρόλο τον οποίο διαδραμάτισε η βρετανική αντιπροσωπεία, πρωτοστατώντας στις διαβουλεύσεις εντός του Συμβουλίου υπέρ της ενσωμάτωσης της εξαίρεσης του άρθρου 15 με τη μορφή και γραμματική εκφορά που τελικά προσέλαβε⁴¹. Η άτεγκτη βρετανική διαπραγματευτική στάση και οι «απαράδεκτα σοβαροί και υπολογισίμοι κίνδυνοι» που αποσοβήθηκαν μέσω αυτής⁴², στην πραγματικότητα εξασφάλισε την απρόσκοπτη συνέχιση ενός σχεδίου στο οποίο η βρετανική κυβέρνηση είχε επενδύσει πολλά, δηλ. την υλοποίηση του δρομολογηθέντος μέσω του *Αντιτρομοκρατικού Νόμου του 2001* (κατά λέξη: *Νόμος κατά της τρομοκρατίας, του οργανωμένου εγκλήματος και υπέρ της ασφάλειας*⁴³- εφεξής: ATCSA) συστήματος εθελοντικής φύλαξης των τηλεπικοινωνιακών δεδομένων.

Για την ακρίβεια, το Μέρος XI του ATCSA υπό τον Τίτλο «Διατήρηση των Τηλεπικοινωνιακών Δεδομένων», εμπεριείχε

το κανονιστικό εξουσιοδοτικό θεμέλιο για την έκδοση ενός *Κώδικα Δεοντολογίας* που θα τυποποιούσε τη σε εθελούσια βάση φύλαξη των δεδομένων⁴⁴ επί ορισμένου χρονικού διαστήματος «για μία διωκτική ώρα ανάγκης»⁴⁵, αποβλέποντας στη θέσπιση ενιαίας πρακτικής καθοδήγησης των παρόχων τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών⁴⁶, οι οποίοι ακολουθούσαν εντελώς αποκλίνουσες πολιτικές στο ζήτημα της τύχης των δεδομένων που παρήγαγαν. Τρία πεδία προβληματισμού αξίζει εδώ να σκιαγραφηθούν στον πυρήνα τους. Το πρώτο αφορά στην *αοριστία* των απαριθμούμενων στο άρθρο 102 § 3 ATCSA και ικανών να δικαιολογήσουν την επιμήκυνση της αποθηκευτικής περιόδου, *λόγων δημόσιου συμφέροντος* (προάσπιση της εθνικής ασφάλειας, πρόληψη ή διαπίστωση εγκλήματος δυνάμενου να συνδεθεί άμεσα ή έμμεσα με την εθνική ασφάλεια και δίωξη των δραστών του). Ενόψει της ανυπέβλητης αδυναμίας των παρόχων να διακρίνουν εκ των προτέρων ποια από τα τηρούμενα δεδομένα ενθυλακώνουν πληροφορίες σχετιζόμενες άμεσα ή έμμεσα με την εθνική ασφάλεια, η ασαφής αυτή διατύπωση νοηματοδοτούσε κατ' αποτέλεσμα τη διάταξη ως εισάγουσα τη δέσμευση για *καθολική φύλαξη όλων των δεδομένων*⁴⁷. Το δεύτερο άπτεται της εξίσου αντιφατικής ρύθμισης του άρθρου 104 § 1 ATCSA, η οποία περιελάμβανε υπό μορφή επιφύλαξης την κεκαλυμμένη υπουργική ευχέρεια μετατροπής της δυναμικής εφαρμογής του μέτρου σε *υποχρεωτική*, σε περίπτωση που το εθελοντικό σχήμα υπό τον Κώδικα δεν απέδιδε κατά την αξιολόγησή του τα αναμενόμενα και οι πάροχοι «δεν προθυμοποιούνταν αρκετά»⁴⁸.

Το τρίτο και πλέον ακανθώδες, που εξηγεί εν μέρει την επιφυλακτικότητα με την οποία οι δραστηριοποιούμενοι επί βρετανικού εδάφους πάροχοι αντιμετώπισαν την εκούσια υποβολή τους στους *soft law* κανόνες του Κώδικα παρόλο το «φόβητρο» του άρθρου 104 ATCSA, ανάγεται στο

38. Βλ. κατωτ.

39. Décret n°2006-1651 du 22 décembre 2006 pris pour l'application du I de l'article 6 de la loi n° 2006-64 du 23 janvier 2006 relative à la lutte contre le terrorisme et portant dispositions diverses relatives à la sécurité et aux contrôles frontaliers, *JORF* n.297, 23.12.2006, p. 19436.

40. *Rauhofer J.* (2006), Just Because You're Paranoid Doesn't Mean They're Not After You: Legislative Developments in Relation to the Mandatory Retention of Communications Data in the European Union, *SCRIPT-Ed*, 3:4, 322-343 (331).

41. Μετερχόμενη προς τούτο κάθε θεμιτό ή μη μέσο όπως πιέσεις, ενστάσεις κ.λπ., γεγονός δημόσια παραδεχθέν βλ. *HoC*, European Scrutiny Committee (2001), (21561) Personal Data and Privacy in Telecommunications, 7th Report, 3.12.2001 και (2002), 19.DTI (23528), 32nd Report, 4.7.2002 και ευρύτερα σε *Rauhofer, ibid*, 329ff. και *Walker C./Akdeniz Y.* (2003), Anti-terrorism Laws and Data Retention: War is Over?, *NILQ*, 54:2, 159-182 (167).

42. Κατά δήλωση του τότε Υπουργού Ηλεκτρονικού Εμπορίου και Ανταγωνιστικότητας *Douglas Alexander*, βλ. *HoC* (2001), *ibid*.

43. Anti-terrorism, Crime and Security Act 2001, c.24. Για την (α)συμφωνία του νομοθετήματος με την ΕΣΔΑ, βλ. αντί άλλων σε *Henning V.-H.* (2002), Anti-terrorism, Crime and Security Act 2001: Has the United Kingdom Made a Valid Derogation from the European Convention on Human Rights?, *AUILR*, 17:6, 1263-1297.

44. Για την έννοια των οποίων υιοθετείται, με βάση την παραπομπή του άρθρου 107 § 1 ATCSA, ο ίδιος ορισμός που ισχύει στο πλαίσιο του *RIPA* (βλ. κατωτ.), δηλ. περιλαμβάνονται τα δεδομένα κίνησης, θέσης και αναγνώρισης συνδρομητή.

45. *Walker/Akdeniz, ibid*, 161. Πρβλ. επίσης *Whitley E./Hosein I.* (2005), Policy Discourse and Data Retention: The Technology Politics of Surveillance in the United Kingdom, *Telecommunications Policy*, vol.29, 857-874 (861).

46. Για την ερμηνεία της έννοιας του «παρόχου», βλ. τη σχετ. συζήτηση σε *HoL/HoC*, Joint Committee on Human Rights (2003), Draft Voluntary Code of Practice on Retention of Communications Data Under Part 11 of the Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001, 16th Report, 10.11.2003, 7ff.

47. Για τις έντονες αιτιάσεις που δέχθηκε η αόριστη και γενικόλογη τούτη διατύπωση εντός και εκτός της Βουλής των Λόρδων βλ. *Walker/Akdeniz, ibid*, 166, *Danby G.* (2002), Communications Data: Access and Retention, Research Paper 02/63, 21.11.2002, House of Commons Library, 30ff. Για την ερμηνεία της διάταξης βλ. ακόμη *Westmacott P.* (2002), Big Brother Never Forgets- The Data Retention Provisions of the Anti-terrorism, Crime and Security Act, *CLSR*, 18:3, 205-207 (206), *Munir A.-B./Yasin S.-H.* (2004), Retention of Communications Data: A Bumpy Road Ahead, 22 *JMJCIL*, 731ff. (736), *Bowden, CCTV...*, 21, *Rauhofer, ibid*, 331.

48. The Net's Eyes Are Watching, *The Guardian Online*, 15.11.2001 και *Rauhofer, ibid*, 331.

σημείο συνάντησης των τελευταίων τούτων κανόνων με τους όρους ρύθμισης της πρόσβασης των αρχών στα δεδομένα, όπως τυποποιούνται στο Νομοθετικό Κανονισμό για τις Ανακριτικές Εξουσίες του 2000 (“*Regulation of Investigatory Powers Act*”- RIPA⁴⁹). Στο Κεφάλαιο II του RIPA, υπό τον Τίτλο «*Νόμιμη απόκτηση και αποκάλυψη των τηλεπικοινωνιακών δεδομένων*», η ομώνυμη εξουσία απονέμεται σε έναν ογκωδέστατο κύκλο κρατικών λειτουργιών (ενδεικτικά απαριθμούμενων στο άρθρο 25 § 1), για την εξυπηρέτηση ενός διευρυμένου φάσματος λόγων δημόσιου συμφέροντος (επίσης μη περιοριστικά αναφερόμενων στο άρθρο 22 § 2 και υποκείμενων σε διαρκή ανανέωση⁵⁰), των οποίων η στόχευση υπερακοντίζει πλήρως την αυστηρή αντιτρομοκρατική φιλοσοφία του ATCSA.

Στην πράξη, η επίκληση της διερεύνησης σχεδόν κάθε ύποπτης δραστηριότητας, συναρτώμενης λ.χ. με τη φοροδιαφυγή ή την πρόληψη της πρόκλησης σωματικής και πνευματικής βλάβης σε βάρος προσώπου, επαρκεί για τη θεμελίωση του συννόμου του αιτήματος πρόσβασης και μάλιστα υπό μία αυτορρυθμιζόμενη και μη δικαστικά εποπτευόμενη διαδικασία που προϋποθέτει μόνο την απλή έγκριση του υπηρεσιακού προϊσταμένου -κατόπιν διενέργειας τυπικού ελέγχου της *ad hoc* αναλογικότητας και αναγκαιότητας του αιτήματος- και την προηγούμενη ειδοποίηση των παρόχων. Αναπόφευκτα επομένως, η αμοιβαία αλληλοεπικάλυψη των δύο καθεστώτων είχε ως επακόλουθο την προσθήκη μιας νέας πηγής ενδεχομένων καταχρήσεων και αυθαιρεσιών⁵¹, καθώς τα τρωύμενα για τους σκοπούς του άρθρου

102 § 3 ATCSA εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας θα μπορούσαν να καταστούν προσβάσιμα για τους ευρύτερους σκοπούς του RIPA, χωρίς φυσικά οι πάροχοι να είναι σε θέση να το διασταυρώσουν ή να αντιληφθούν την οποία υπέρβαση εξουσίας ενόψει της στερεότυπης και λακωνικής αιτιολογίας που προβάλλουν οι αιτούμενες την πρόσβαση δικωτικές και λοιπές αρχές⁵².

Στις 5.12.2003 τέθηκε σε ισχύ το εφαρμοστικό *δ/γμα Διατήρησης Τηλεπικοινωνιακών Δεδομένων* με ενσωματωμένο τον (Εθελοντικό) Κώδικα Δεοντολογίας⁵³, στον οποίο ως μέγιστη διάρκεια της αποθηκευτικής περιόδου αναγράφονταν για τα μεν δεδομένα αναγνώρισης των συνδρομητών, κίνησης και θέσης της σταθερής και κινητής τηλεφωνίας οι δώδεκα μήνες, για τα sms, ems, mms και τα διαδικτυακά δεδομένα (e-mail και διευθύνσεις πρωτοκόλλου) οι έξι μήνες και για τα αρχεία καταγραφής δραστηριοτήτων (web activity logs) οι τέσσερις μέρες.

II. ...στο παρόν και τις εσωτερικές πρωτοβουλίες για την απασφάλιση της κοινοτικής κανονιστικής «βόμβας»

Η *δεύτερη γενιά* της σε εθνικό επίπεδο νομοθέτησης επί της προληπτικής διατήρησης συναπαρτίζεται από τους κανόνες ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2006/24/ΕΚ. Εάν η Οδηγία παρομοιαστεί με βραδυφλεγή ωρολογιακή «βόμβα»⁵⁴ η οποία τοποθετήθηκε από τον Ευρωπαϊό νομοθέτη στα χέρια των εθνικών ομολόγων του, οι «πυροτεχνουργικές» ικανότητες των νομοθετών στα εδώ εξεταζόμενα κράτη αποδείχθηκαν ιδιαίτερα αποτελεσματικές, με την έννοια ότι απέφυγαν την «έκρηξη» που σημειώθηκε σε πέντε άλλες αλλοδαπές δικαιοταξίες μέσω της δικαστικής ακύρωσης των εναρμονιστικών νομοθετημάτων⁵⁵.

Ειδικότερα, το Βέλγιο όπως προηγουμένως εκτέθηκε, στείρεται προς το παρόν ρυθμίσεων μεταφοράς της Οδηγίας 2006/24 χωρίς ωστόσο τούτη η έλλειψη να επηρεάζει το σκέλος της «συνεργασίας» των παρόχων με τις αρχές, το οποίο έχοντας αξιολογηθεί ως ευρύτερο *ratione personae* και αποσυνδεδεμένο από εκείνο της «διατήρησης», υποβλήθηκε σε αυτόνομη και αυτοτελή τυποποίηση⁵⁶. Σε ό,τι αφορά

49. C.23.Στον RIPA κωδικοποιείται ο βασικός κανονιστικός πυλώνας που διέπει τη νομιμότητα της κατασκόπευσης των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, των ανακριτικών μεθόδων της κεκαλυμμένης παρακολούθησης, των επιχειρήσεων άντλησης μυστικών πληροφοριών, την ανίχνευση κρυπτογραφημένων πληροφοριών κ.λπ. Βλ. γι' αυτόν αντί άλλων σε Akdeniz Y./Taylor N./Walker C. (2001), “Regulation of Investigatory Powers Act 2000(1)”-BigBrother.gov.uk: State Surveillance in the Age of Information and Rights, CrimLRev, February, 73-90. Εναλλακτικό εξουσιοδοτικό θεμέλιο για την απόκτηση των στοιχείων προσφέρουν οι διατάξεις του *Police and Criminal Evidence Act 1984* (PACE, c.60), υπό την προϋπόθεση όμως της προηγούμενης έκδοσης δικαστικού εντάλματος συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων (“*production order*”), γεγονός που δικαιολογεί την αυξημένη προτίμηση των αρχών στη διαδικασία του RIPA, πρβλ. Brown I. (2012), Government Access to Private-Sector Data in the United Kingdom, IDPL, 2:4, 230-238 (234-235). Σημειώνεται πάντως ότι για την πρόσβαση στο περιεχόμενο των επικοινωνιών απαιτείται σε κάθε περίπτωση η έκδοση εντάλματος.

50. Στο αμέσως επόμενο διάστημα πραγματοποιήθηκαν δύο σημαντικές προσθήκες στους καταλόγους των άρθρων 25 § 1 και 22 § 2, βλ. Regulation of Investigatory Powers (Communications Data) Order 2003, *Statutory Instruments* (SI) 2003 n.3172 και Regulation of Investigatory Powers (Communications Data) (Additional Functions and Amendment) Order 2006, *SI* 2006 n.1878. Ενδεικτικό για την εμπέδωση των διευρύνσεων είναι το γλαφυρό οσχόλιο του πρώην διευθυντή του FIPR Ian Brown, ο οποίος δήλωσε ότι «κοιτάζει τη λίστα και αναρωτιέται όχι ποιον προσέθεσαν αλλά εάν μπορεί να σκεφθεί κάποιον που να άφησαν εκτός», <http://www.fipr.org/press/020610snooping.html>

51. Για το (προϋφιστάμενο) έλλειμμα διαφάνειας και νομιμότητας των διατάξεων του RIPA πρβλ. την ανάλυση της Hörmle J. (2010), How to Control Interception - Does the UK Strike the Right Balance?, CLSRev, vol.26, 649-654.

52. Walker/Akdeniz, *ibid*, 176, Munir/Yasin, *ibid*, 738, Whitley/Hosein, *ibid*, 864, Rauhofer, *ibid*, 331-332.

53. The Retention of Communications Data (Code of Practice) Order 2003, *SI* n.3175.

54. Βλ. έτσι εύστοχα η Markou C. (2012), The Cyprus and Other EU Court Rulings on Data Retention: The Directive as a Privacy Bomb, CLSRev, vol.28, 468-475.

55. Κατά το χρόνο σύνταξης της μελέτης είχαν εκδοθεί ισάριθμες ακυρωτικές αποφάσεις από τα ανώτατα δικαστήρια των: Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Γερμανίας, Κύπρου και Τσεχίας ενώ εκκρεμούσαν οι αποφάσεις σε Ουγγαρία, Ιρλανδία και Σλοβακία.

56. Βλ. ιδίως την Απάντηση στην προρρηθείσα, υπ' αριθμ. 29/2008 ΓνωμβελγΑΠΔΠΧ που επισυνάπτεται στο Παράρτημα του δ/τος της

στα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας, το κανονιστικό πλαίσιο της πρόσβασης διαγράφεται μέσα από τις διατάξεις των άρθρων 46 bis και 88 bis βελγΚΠΔ, εκ των οποίων η πρώτη αφορά στην ταυτοποίηση των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών και των χρηστών ή συνδρομητών τους και η δεύτερη στην ανίχνευση και τον εντοπισμό της θέσης τους⁵⁷.

Σύμφωνα με το άρθρο 46bis βελγΚΠΔ, κατά το στάδιο της ανακριτικής διακρίβωσης της τέλεσης αξιόποινων πράξεων, ο δημόσιος κατήγορος (*“procureur des Konings”*, ή σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις ανώτερης βίας, κάθε αξιωματικός της δικαστικής αστυνομίας⁵⁸) εξουσιοδοτείται με έγγραφη και αιτιολογημένη διάταξή του «που αντανάκλα την αναλογικότητα του αιτήματος υπό το πρίσμα του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και την επικουρικότητά του έναντι κάθε άλλης ανακριτικής έρευνας» να εντέλλεται από το «διαχειριστή δικτύου ηλεκτρονικής επικοινωνίας ή τον πάροχο υπηρεσίας ηλεκτρονικής επικοινωνίας» την ανάκτηση των δεδομένων αναγνώρισης: i) του συνδρομητή ή συνήθους χρήστη μιας υπηρεσίας ηλεκτρονικών επικοινωνιών, ii) της υπηρεσίας ηλεκτρονικής επικοινωνίας στην οποία ένα συγκεκριμένο πρόσωπο είναι συνδρομητής ή τη χρησιμοποιεί συστηματικά. Συνεπώς, η εν λόγω ανακριτική πράξη, που μπορεί να διενεργηθεί και με επιτόπια έρευνα στα πελατειακά αρχεία της εταιρίας, αποσκοπεί είτε στην ταυτοποίηση (του ή) των συνδεδεμένων με καθορισμένο και υποδεικνυόμενο πρόσωπο τηλεφωνικών αριθμών είτε, εκκινώντας αντίστροφα, στην ανεύρεση του (άγνωστου) συνδρομητή ή τακτικού χρήστη υπηρεσίας στην οποία ανήκει ένας συγκεκριμένος αριθμός⁵⁹.

Η δεύτερη διάταξη διαρρυθμίζει τους (αυστηρότερους) όρους απόκτησης των συναφών με την προέλευση ή τον

προορισμό των τηλεπικοινωνιών δεδομένων, αξιώνοντας την από τον ανακριτικό δικαστή (*“onderzoeksrechter”*) έκδοση έγγραφης και αιτιολογημένης διάταξης, στη βάση του σχηματισμού της από μέρους του πεποιθήσεως υπέρ της συνδρομής συνθηκών *in casu* που καθιστούν αναγκαία τη χορήγηση των στοιχείων για την αποκάλυψη της αλήθειας. Στην περίπτωση αυτή, διαβιβάζονται τα δεδομένα που επιτρέπουν την ανίχνευση της (γεωγραφικής) θέσης των τηλεπικοινωνιακών μέσων από ή προς τα οποία απευθύνεται μία κλήση, συμπεριλαμβανομένης της ημέρας, ώρας και διάρκειάς της και οι συνισταμένες της πηγής ή του προορισμού των τηλεπικοινωνιών, με στόχο τον εντοπισμό των επικοινωνούντων μερών μέσω GSM (ιδίως με τη χρήση δορυφορικών συνδέσεων⁶⁰). Στην κοινοποιούμενη στον εισαγγελέα με αποδέκτες τον πάροχο ή διαχειριστή δικτύου, διάταξη προσδιορίζεται και η διάρκειά της η οποία δεν υπερβαίνει κατά κανόνα τους δύο μήνες με δυνατότητα όμως παράτασης.

Υπό το ισχύον καθεστώς, η διαδικασία της σε πραγματικό χρόνο αποστολής των στοιχείων κατ' εφαρμογή των άρθρων 46bis και 88bis βελγΚΠΔ καθώς και οι τεχνικές προδιαγραφές που επιβάλλεται να πληρούν οι πάροχοι στο πλαίσιο της υποχρεωτικής⁶¹ συνεργασίας τους με τις αρχές (ουσιτώνοντας λ.χ. μια ειδικά επανδρωμένη ομάδα προσωπικού, το λεγόμενο *“Κύτταρο Συντονισμού της Δικαιοσύνης”-“Coördinatiecel Justitie”*) διέπονται από το βασιλικό δ/γμα της 8^{ης}.2.2011⁶². Τέλος, από 1^{ης}.9.2010 ενεργητικά νομοποιούμενες σε πρόσβαση είναι και οι υπηρεσίες πληροφοριών και ασφάλειας κατ' εξουσιοδότηση της ταυτόσημα διατυπωμένης με τα άρθρα 46bis και 88bis βελγΚΠΔ, βάσης του άρθρου 18/2 § 1 του Νόμου της 4^{ης}.2.2010 σχετικά με τη συλλογή δεδομένων από τις υπηρεσίες πληροφοριών και ασφάλειας (Νόμος MSR)⁶³.

Στο Λουξεμβούργο, η Οδηγία 2006/24 μεταφέρθηκε μέσω του Νόμου της 24^{ης}.7.2010 για την τροποποίηση των άρθρων 5 και 9 του μεταρρυθμισθέντος Νόμου της 30^{ης}.5.2005 σχετικά με την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, και του άρθρου 67-1 λουξΚΠΔ⁶⁴. Οι

8^{ης}.2.2011 [Arrêté royal du 8 février 2011 modifiant l'arrêté royal du 9 janvier 2003 portant exécution des articles 46bis, § 2, alinéa 1er, 88bis, § 2, alinéas 1er et 3, et 90quater, § 2, alinéa 3 du Code d'instruction criminelle ainsi que de l'article 109ter, E, § 2, de la loi du 21 mars 1991 portant réforme de certaines entreprises publiques économiques, MB, 23.2.2011, p. 12962- σε ισχύ από 5^{ης}.3.2011]. Στο προβληθέν από την Αρχή επικείμενο, ότι δηλ. για λόγους σεβασμού των αρχών της προβλεψιμότητας και διαφάνειας θα έπρεπε η ρύθμιση τόσο της διατήρησης (*“conservation”*) όσο και της συνεργασίας (*“collaboration”*) να καταστρωθεί σε ένα νομοθέτημα εφόσον οι πάροχοι δεν μπορούν εκ των πραγμάτων να αποστέλλουν στις αρχές κάτι που δεν έχουν προηγουμένως συλλέξει και αποθηκεύσει, οι συντάκτες του δ/τος αντίτειναν επικαλούμενοι τη διακριτή εξουσιοδοτική βάση των άρθρων 46bis και 88bis βελγΚΠΔ (έναντι εκείνης του άρθρου 126 LCE) από την οποία προκύπτει η ευρύτερη υποχρέωση των παρόχων να διαβιβάζουν τα στοιχεία που βρίσκονται ήδη στη διάθεσή τους ανεξαρτήτως του τρόπου και των σκοπών της συλλογής τους. Διευκρίνισαν δε ότι ο κύκλος των υπόχρων σε συνεργασία δεν περιορίζεται μόνο στους «παρόχους» με τη *stricto sensu* έννοια του άρθρου 126.

57. Επί της ακουστικής παρακολούθησης, λήψης γνώσης και καταγραφής του εσωτερικού περιεχομένου των ιδιωτικών τηλεπικοινωνιών τυγχάνει εφαρμογής το άρθρο 90ter βελγΚΠΔ.

58. Απαιτείται όμως η προηγούμενη προφορική συμφωνία του εποπτεύοντος εισαγγελικού λειτουργού και η εντός εικοσιτετραώρου κοινοποίηση σε αυτόν της απόφασης μαζί με τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν και την αιτιολογία του κατεπίγοντος.

59. Πρβλ. Van Den Wyngaert C. (2006), *Strafrecht, strafprocesrecht en internationaal strafrecht*, in hoofdlijnen, Maklu- Uitgevers n.v., 979.

60. Van Den Wyngaert, *ibid*, 979-980.

61. Η άρνηση συνεργασίας επισύρει σύμφωνα με τα τελευταία εδάφια των ως άνω διατάξεων χρηματική ποινή ύψους από 26 έως 10.000€ ενώ η παραβίαση του τηλεπικοινωνιακού απορρήτου τις προβλεπόμενες στο άρθρο 458 βελγΠΚ κυρώσεις.

62. Με το δ/γμα της 8^{ης}.2.2011 (βλ. ανωτ. σημ. 56) καταργήθηκε το προγενέστερο της 9^{ης}.1.2003.

63. Loi du 4 février 2010 relative aux méthodes de recueil des données par les services de renseignement et de sécurité, MB, 10.3.2010, p. 14916- με εκτελεστικό δ/γμα το: Arrêté royal déterminant les modalités de l'obligation de collaboration légale en cas de demandes concernant les communications électroniques par les services de renseignement et de sécurité, MB, 8.11.2010, p. 66575.

64. Loi du 24 juillet 2010 portant modification des articles 5 et 9 de la loi modifiée du 30 mai 2005 concernant la protection de la vie privée dans le secteur des communications électroniques et de l'article 67-1 du Code d'instruction criminelle, MEM A-No.122, 29.7.2010, pp. 2060ff. Βλ. και τον Κανονισμό σχετικά με τον προσδιορισμό των

κυριότερες μεταβολές αφορούν στη *σύντηψη* του χρονικού ορίζοντα της αποθηκευτικής περιόδου (από 12 σε 6 έξι μήνες αρχής γενομένης από την ημερομηνία διεξαγωγής της επικοινωνίας), όπως επίσης και στον καθορισμό της φύσης των αξιόποινων πράξεων για τη διευκόλυνση της δίωξης των οποίων επιβάλλεται η προληπτική διατήρηση (πλημμελήματα τιμωρούμενα με ποινή φυλάκισης της οποίας το ανώτατο όριο ισούται με ή υπερβαίνει το ένα έτος εγκλεισμού σε σωφρονιστικό κατάστημα κράτησης- άρθρα 5 § 1α και 9 § 1α Νόμου της 30^{ης}.5.2005). Για το επιτρεπτό της πρόσβασης αξιώνεται η έκδοση ειδικής και αιτιολογημένης διάταξης από τον ανακριτικό δικαστή (“*juge d’instruction*”), η οποία απευθύνεται προς τον πάροχο ή τον υπεύθυνο δικτύου, κοινοποιείται στον αρμόδιο εισαγγελικό λειτουργό και περιλαμβάνει τα στοιχεία κλήσης του τηλεπικοινωνιακού μέσου από ή προς το οποίο διενεργήθηκε η επικοινωνία, συμπεριλαμβανομένης της ημέρας, ώρας, διάρκειας και του τόπου αυτής, καθώς και τη διάρκεια ισχύος της διάταξης (κατά κανόνα μηνιαία, με δυνατότητα όμως παράτασης- άρθρο 67-1 λουξΚΠΔ)⁶⁵.

Η προσαρμογή της ολλανδικής νομοθεσίας στη ρυθμιστέα ύλη του ευρωπαϊκού νομοθετήματος πραγματοποιήθηκε με την ενεργοποίηση του από 1^{ης}.9.2009 ισχύοντος Νόμου για τη διατήρηση των τηλεπικοινωνιακών δεδομένων της 18^{ης}.7.2009⁶⁶. Ο τελευταίος καθιέρωσε την υποχρεωτική προληπτική συγκομιδή των δευτερογενών στοιχείων όλων των μορφών της ηλεκτρονικής επικοινωνίας για διάστημα που διαμορφώθηκε σε δώδεκα μήνες, ύστερα από την απόσυρση (υπό το βάρος θυελλωδών αντιδράσεων και μιας σφοδρότατα επικριτικής γνωμοδότησης εκ μέρους της ολ-

λανδικής ΑΠΔΠΧ⁶⁷) της αρχικής κυβερνητικής πρότασης που είχε κατατεθεί επί του σχετικού νομοσχεδίου δύο χρόνια νωρίτερα, η οποία προέβλεπε το δεκαοκτάμηνο ως *maximum* διάρκεια της αποθηκευτικής περιόδου. Με νεότερη κανονιστική μεταρρύθμιση⁶⁸, το ανώτατο όριο της περιόδου αναπροσαρμόστηκε ως προς τα συναφή με τη διαδικτυακή επικοινωνία δεδομένα (σχετικά με την πρόσβαση στο *internet*, τα *e-mails* και την τηλεφωνία μέσω διαδικτύου) στους έξι μήνες (άρθρο 13.2α§3). Υπό το ισχύον πλαίσιο, η υποχρέωση καλύπτει *ratione personae* μόνο τους υπεύθυνους δημόσιων δικτύων παροχής τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, ωστόσο αναμένεται με υπουργική απόφαση να επεκταθεί *mutatis mutandis* και στους παρόχους μη δημόσιων δικτύων καθώς και σε όσους εκμισθώνουν σε τρίτους τηλεφωνικές γραμμές, εφόσον κριθεί αναγκαίο «για το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας και της επιβολής του νόμου μέσω του ποινικού δικαίου» (άρθρο 13.7§1)⁶⁹. *Ratione materiae* δεν εξαιρούνται του πεδίου εφαρμογής ούτε οι ανεπιτυχείς κλήσεις (άρθρο 13.2α§4) ούτε οι εμπιστευτικές μορφές επικοινωνίας.

Ο νομιμοποιητικός λόγος για την εφαρμογή του μέτρου εδράζεται σύμφωνα με το άρθρο 13.2α §2 στην εξυπηρέτηση των σκοπών της διερεύνησης, του εντοπισμού και της δίωξης σοβαρών ποινικών αδικημάτων. Ως τέτοια νοούνται κατά κανόνα όσα επισύρουν ποινή φυλάκισης ίση ή μεγαλύτερη των τεσσάρων ετών για τα οποία δύναται να επιβληθεί προσωρινή κράτηση. Την αίτηση της σε πραγματικό χρόνο αποστολής των ήδη αποθηκευμένων ή των εισερχόμενων μελλοντικών δεδομένων -τα οποία πρόκειται να καταστούν διαθέσιμα σε ορίζοντα προσεχούς τριμήνου- υποβάλλει ο εντεταλμένος με τη διενέργεια της ανακριτικής έρευνας αξιωματικός της αστυνομίας (άρθρο 126να ολλανδΚΠΔ) κατ' εξουσιοδότηση ειδικής και αιτιολογημένης εισαγγελικής διάταξης για την άρση του απορρήτου. Η εισαγγελική εξου-

διατηρούμενων δεδομένων: Règlement grand-ducal du 24 juillet 2010 déterminant les catégories de données à caractère personnel générées ou traitées dans le cadre de la fourniture de services de communications électroniques ou de réseaux de communications publics, δημοσιευμένο στο ίδιο τεύχος, σελ. 2061 επ.

65. Τοποθετούμενη επί των αλλαγών, η λουξΑΠΔΠΧ εξέφρασε την προτίμησή της στην εισαγωγή καταλόγου συγκεκριμένων εγκληματικών υποστάσεων (αντί της λύσης που επιλέχθηκε υπέρ κάθε τιμωρούμενου με ποινή ίση ή μεγαλύτερη του έτους πλημμελήματος), εκτιμώντας παράλληλα ότι το κατώφλι του ενός έτους δεν ήταν αρκετά υψηλό και ότι θα έπρεπε να είχαν θεθεί τα δύο έτη επαπειλούμενης ποινής φυλάκισης ως όριο, βλ. CNPD, Rapport Annuel 2010, p. 30.
66. Wet van 18 juli 2009 tot wijziging van de Telecommunicatiewet en de Wet op de economische delicten in verband met de implementatie van Richtlijn 2006/24/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie betreffende de bewaring van gegevens die zijn verwerkt in verband met het aanbieden van openbare elektronische communicatiediensten en tot wijziging van Richtlijn 2002/58/EG (Wet *bewaarplicht telecommunicatiegegevens*), *Stb* 333/30.7.2009, και το εφαρμοστικό δ/γμα: Besluit van 25 augustus 2009 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet van 18 juli 2009 tot wijziging van de Telecommunicatiewet en de Wet op de economische delicten in verband met de implementatie van Richtlijn 2006/24/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie betreffende de bewaring van gegevens die zijn verwerkt in verband met het aanbieden van openbare elektronische communicatiediensten en tot wijziging van Richtlijn 2002/58/EG (Wet *bewaarplicht telecommunicatiegegevens*), *Stb* 360/28.8.2009. Ο αναλυτικός κατάλογος των στοιχείων παρατίθεται στο Παράρτημα του Νόμου.

67. Opinion from the Dutch DPA (CBP) on the Legislative Proposal (Bill) for Implementation of the European Directive on Data Retention, Pertaining to the Tender Letter of 22.1.2007. Η ολλανδΑΠΔΠΧ αξιολόγησε ως υπέρμετρη και ατεκμηρίωτη την προταθείσα δεκαοκτάμηνη διάρκεια αντιπροτείνοντας τη σύντημσή της στους 6 μήνες, ενώ παράλληλα σπλίτευσε την επέκταση της υποχρέωσης διατήρησης και στα δεδομένα που παράγονται εν τω μέσω των τηλεφωνικών επικοινωνιών με το επικείμενο ότι κάτι τέτοιο θα ισοδυναμούσε με «μία εξαιρετικά διεισδυτική, καθολική μυστική παρακολούθηση των δραστηριοτήτων ενός τεράστιου αριθμού ανυποψίαστων πολιτών» (p. 7).
68. Wet van 6 juli 2011 tot wijziging van de Telecommunicatiewet in verband met deaanpassing van de bewaartermijn voor telecommunicatiegegevens met betrekking totinternettoegang, e-mail over het internet en internettelefonie, *Stb* 350/15.7.2011.
69. Ηδη από το 2006, χρονολογία θέσης σε ισχύ του Νόμου II για το Ηλεκτρονικό Έγκλημα [Wet van 1 juni 2006 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en enige andere wetten in verband met nieuwe ontwikkelingen in de informatietechnologie (Wet *computercriminaliteit II*), *Stb* 300/13.7.2006] σε εναρμόνιση προς τη Σύμβαση για το Κυβερνοέγκλημα του ΣτΕ, σε ό,τι αφορά στην υποκλοπή του εσωτερικού περιεχομένου της επικοινωνίας, στους αποδέκτες των αιτημάτων των αρχών υπάγονται πλέον και οι ιδιωτικοί πάροχοι κλειστών δικτύων επικοινωνιών (π.χ. εσωτερικών εταιρικών δικτύων) σύμφωνα με τον ορισμό του άρθρου 125la ολλανδΚΠΔ.

οία περιχαρακώνεται εντός τεσσάρων θεμελιωτικών της νομιμότητας της εκδιδόμενης διάταξης βάσεων που καταστρώνονται ανά κατηγορία εγκληματικών υποστάσεων για τη διερεύνηση και δίωξη των οποίων δύναται να διαταχθεί η ειδική αυτή ανακριτική πράξη: i) για αυξημένης βαρύτητας ποινικά κολάσιμες συμπεριφορές τιμωρούμενες με στερητική ποινή φυλάκισης ίση ή μεγαλύτερη των τεσσάρων ετών (άρθρο 126η ολλανδΚΠΔ) υπό την αίρεση της συνδρομής εύλογων ενδείξεων ενοχής (“*redelijke verdenking*”), ii) για αδικήματα σχετιζόμενα με την οργανωμένη εγκληματικότητα ακόμη και σε προστάδια της τέλεσής τους (άρθρο 126υ ολλανδΚΠΔ), iii) εφόσον στοιχειοθετούνται απλές υπόνοιες διάπραξης τρομοκρατικού αδικήματος (άρθρο 126zh ολλανδΚΠΔ) και τέλος, iv) κατά το στάδιο διενέργειας προανακριτικής («αναγνωριστικής» έρευνας – “*verkenkend onderzoek*”) με σκοπό να προετοιμαστεί η ανίχνευση της τέλεσης τρομοκρατικών εγκλημάτων, ο εισαγγελικός λειτουργός, με τη σύμφωνη γνώμη του ανακριτικού δικαστή (“*rechter-commissaris*”), εξουσιοδοτείται βάσει του άρθρου 126hh ολλανδΚΠΔ όχι μόνο να αιτηθεί την πρόσβαση στις τηρούμενες από τους παρόχους ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων ή σε τμήμα τους αλλά και να τις αντιπαραβάλλει συγκριτικά με άλλες βάσεις προβαίνοντας ουσιαστικά σε «εξόρυξη πληροφοριών» (“*data mining*”)⁷⁰.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το άρθρο 28 του Νόμου για τις Υπηρεσίες Πληροφοριών και Ασφάλειας του 2002⁷¹ τις ίδιες ακριβώς εξουσίες πρόσβασης διαθέτουν και οι μυστικές υπηρεσίες πληροφοριών (η πολιτική- “*Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, AIVD*” και η στρατιωτική- “*Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, MIVD*”). Στην περίπτωση αυτή δεν απαιτείται κάποια ειδική έγκριση ή εξουσιοδότηση ούτε είναι σαφές πότε και για ποιους λόγους θεμελιώνεται η νομιμότητα του αιτήματος απόκτησης των στοιχείων. Αρκεί να είναι απαραίτητο «για την ορθή εκτέλεση των καθηκόντων των υπηρεσιών» (άρθρο 18 Νόμου 2002) και να τηρείται γενικά το μέτρο της αναλογίας (άρθρο 31).

Στην **Ιταλία**, για την ενσωμάτωση της Οδηγίας ψηφίστηκε το υπ’ αριθμ. 109/2008 κανονιστικό δ/γμα της 30^{ης}.5.2008⁷² το

οποίο τροποποίησε, μεταξύ άλλων, τη διάταξη του άρθρου 132 του προρρηθέντος ενοποιημένου Κώδικα Προστασίας Δεδομένων, εισάγοντας τη *διαβαθμισμένη* διάρκεια του χρόνου αποθήκευσης των δεδομένων ως εξής: 24 μήνες για τα συναφή με τη σταθερή και κινητή τηλεφωνία στοιχεία, 12 μήνες για τα διαδικτυακά δεδομένα και 30 μέρες για τις «υφιστάμενες επεξεργασία σε προσωρινή βάση από τους παρόχους δημόσια διαθέσιμων υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημόσιου δικτύου επικοινωνιών» ανεπιτυχείς κλήσεις (άρθρα 132§1 και 132§1-bis αντίστοιχα)⁷³. Ως εξυπηρετούμενος μέσω της θεσμοθέτησης του μέτρου σκοπός δημόσιου συμφέροντος ορίστηκε γενικά η «ανίχνευση και καταστολή αξιόποινων πράξεων», οι οποίες παρότι δεν κατονομάζονται *expressis verbis* στη διάταξη θα πρέπει να νοηθεί ότι ταυτίζονται με τις απαριθμούμενες στο άρθρο 407 § 1 στοιχ. α’ ιταλΚΠΔ ποινικές υποστάσεις^{74,75}. Επιπλέον, με τον κυρωτικό της Σύμβασης του ΣτΕ για το κυβερνοέγκλημα Νόμο 48/2008 της 18^{ης}.3.2008⁷⁶ προβλέ-

nell’ambito della fornitura di servizi di comunicazione elettronica accessibili al pubblico o di reti pubbliche di comunicazione e che modifica la direttiva 2002/58/CE, GU n.141, 18.6.2008.

73. Ερμηνεύοντας τον ορισμό του «παρόχου», η ιταλΑΠΔΠΧ σε δύο Γνωμοδοτήσεις της απεφάνθη ότι εξαιρούνται της υποχρέωσης του άρθρου 132: 1) οι προσφέροντες ευθέως υπηρεσίες ηλεκτρονικής επικοινωνίας σε περιορισμένους αποδέκτες (π.χ. δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς που επιτρέπουν στους υπαλλήλους και/ή συνεργάτες τους να διεκπεραιώνουν τηλεφωνικές ή διαδικτυακές επικοινωνίες) εφόσον δε συντρέχει τότε το στοιχείο της «διάθεσης στο κοινό», 2) όσοι δεν παράγουν και/ή επεξεργάζονται δεδομένα κίνησης ευθέως παρόλο που προσφέρουν δημόσια διαθέσιμες υπηρεσίες ηλεκτρονικής επικοινωνίας, 3) οι ιδιοκτήτες και υπεύθυνοι δημόσιων εγκαταστάσεων και/ή ιδιωτικών *clubs* που διαθέτουν μόνο το τερματικό στο κοινό, σε πελάτες και/ή σε συνεργάτες για τη διεξαγωγή τηλεφωνικών ή διαδικτυακών συνδέσεων ή άλλως πως καθιστούν διαθέσιμα στο κοινό σημεία διαδικτυακής ασύρματης πρόσβασης, 4) οι διακεκριτές ιστοσελίδες που «δισπεύουν» στοιχεία «περιεχομένου» στο διαδίκτυο και 5) οι μηχανές αναζήτησης που επίσης συγκεντρώνουν στοιχεία αποκλειστικά του περιεχομένου της επικοινωνίας, η διατήρηση των οποίων απαγορεύεται ρητά από τη διάταξη του άρθρου 132§1, βλ. *Sicurezza dei dati di traffico telefonico e telematico* (17 gennaio 2008) GU n.30, 5 febbraio 2008, και *Allegato A- Recepimento normativo in tema di dati di traffico telefonico e telematico* (24 luglio 2008), GU n.189, 13 agosto 2008.
74. Βλ. έτσι την ερμηνεία της ιταλΑΠΔΠΧ (*Allegato A, ibid*, 3). Η μακροσκελής παραπομπή αφορά σε υποστάσεις αυξημένες ως επί το πλείστον βαρύτητας, τυποποιημένες τόσο εντός του ιταλΠΚ – περιλαμβάνοντας λ.χ. ορισμένες προσβολές του πολιτεύματος ή εγκλήματα κατά συλλογικών αγαθών (όπως δημόσια τάξη και ασφάλεια) αλλά και ατομικών αγαθών (π.χ. ανθρωποκτονία, ληστεία, εκβίαση) -όσο και σε ειδικούς ποινικούς νόμους (π.χ. περί ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών ή περί όπλων και εκρηκτικών υλών κλπ.).
75. Πρόκειται για δεσμευτικούς σκοπούς με συνέπεια, όπως σημειώνει η ιταλΑΠΔΠΧ (*Allegato A, ibid*, 5), να μην υφίσταται υποχρέωση συμμόρφωσης με αιτήματα που αποστέλλονται σε συνάφεια με επίδικες, αστικοδικαικικές, διοικητικές ή φορολογικές υφής, διαφορές. Τούτη η δεσμευτικότητα διαχέεται και στα υποκείμενα των πληροφοριών όταν ασκούν το δικαίωμα πρόσβασης (τα αποκτώμενα δεδομένα επιδέχονται αξιοποίησης μόνο για τους αναφερόμενους στο νόμο διοικητικούς σκοπούς), στο συνήγορο υπεράσπισης του κατηγορουμένου ή υπόπτου, στα θύματα και/ή στην πολιτική αγωγή.
76. *Legge 18 marzo 2008, n. 48 - Ratifica ed esecuzione della Convenzione del Consiglio d’Europa sulla criminalità informatica, fatta a Budapest il 23 novembre 2001, e norme di adeguamento dell’ordinamento interno*, GU n.80, 04.04.2008- Supplemento ordinario n.79.

70. Για τα δεδομένα θέσης που παράγονται κατά τη χρήση κινητών τηλεφώνων σε λειτουργία “*stand-by*” οι βάσεις για τη θεμελίωση της νομιμότητας της εισαγγελικής διάταξης είναι αντίστοιχα τα άρθρα: 126 ηg (σοβαρά ποινικά αδικήματα), 126υg (πράξεις της οργανωμένης εγκληματικότητας) και 126ζο (ενδείξεις τέλεσης τρομοκρατικού αδικήματος) ολλανδΚΠΔ. Εάν τα δεδομένα είναι αποθηκευμένα από τρίτο και όχι τον πάροχο τότε τυχάνουν εφαρμογής τα άρθρα 126nd, 126ud και 126zl ολλανδΚΠΔ. Τέλος, σε αυστηρότερος όρους (με την παρεμβολή του ανακριτικού δικαστή) υπάγεται η κοινοποίηση των στοιχείων εάν (εικάζεται ότι) πρόκειται να οδηγήσουν στην αποκάλυψη ευαίσθητων πληροφοριών, βλ. άρθρα 126ηf, 126υf και 126zn ολλανδΚΠΔ. Πρβλ. ακόμη τα άρθρα 13.2b και 13.4 του προαναφερθέντος Νόμου της 18^{ης}.9.2009.

71. WET van 7 februari 2002, houdende regels met betrekking tot de inlichtingen- en veiligheidsdiensten alsmede wijziging van enkele wetten (*Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002*), Stb 148/26.3.2002, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.

72. Decreto Legislativo 30 maggio 2008, n. 109-Attuazione della direttiva 2006/24/CE riguardante la conservazione dei dati generati o trattati

φθηκε η δυνατότητα επιβολής της προσωρινής διατήρησης των *διαδικτυακών* στοιχείων για διάστημα έως 90 ημερών (με δυνατότητα παράτασης μέχρι τους 6 μήνες) με στόχο τη διεξαγωγή *προδικαστικών ερευνών* από τις εγχώριες και αλλοδαπές δικαστικές αρχές και/ή «τον εντοπισμό και τη δίωξη συγκεκριμένων αδικημάτων» (άρθρο 132§4-ter).

Η εξουσιοδότηση για το επιτρεπτό της ανάκτησης των στοιχείων θεμελιώνεται στη διάταξη του άρθρου 132 § 3 του *Κώδικα Προστασίας Δεδομένων*, η οποία εξαρτά τη νομιμότητα της αστυνομικής πρόσβασης από την προηγούμενη έκδοση *αιτιολογημένης εισαγγελικής διάταξης* είτε αυτεπαγγέλτως είτε μετά από πρωτοβουλία «της υπεράσπισης, του υπόπτου, του θύματος ή κάθε άλλου ιδιώτη». Στο δεύτερο εδάφιο του ίδιου άρθρου παρέχεται η δυνατότητα *απευθείας* υποβολής αιτήματος από το συνήγορο υπεράσπισης του κατηγορουμένου ή του υπόπτου για τη χορήγηση των συναφών με τις συνδρομές του πελάτη του δεδομένων (σύμφωνα με το άρθρο 395-*quater* ιταλΚΠΔ). Στην περίπτωση αυτή, προτού προβούν στη διάθεση των στοιχείων, οι πάροχοι οφείλουν να εκτιμήσουν εάν η αποτυχία ικανοποίησης του αιτήματος μπορεί «πραγματικά και συγκεκριμένα να διακυβευθεί η διεκπεραίωση της διενεργούμενης από την υπεράσπιση έρευνας»⁷⁷.

Τέλος, με βάση το άρθρο 162-*bis* του Κώδικα, κάθε παραβίαση των προβλέψεων των άρθρων 132 και 132-*bis* τιμωρείται με επιβολή διοικητικού προστίμου ύψους 10.000 έως 50.000€ δυνάμενου να τριπλασιαστεί ενόψει της οικονομικής κατάστασης του δράστη, εκτός εάν τα πραγματικά περιστατικά πληρούν την αντικειμενική υπόσταση εγκλήματος. Με την ίδια διοικητική κύρωση και επιφύλαξη ως προς τον ενδεχόμενο παράλληλο ποινικό κολασμό τιμωρείται η από τους παρόχους μη διατήρηση ή η πλημμελής φύλαξη των δεδομένων, ενώ η χορήγηση διεύθυνσης IP που δεν επιτρέπει την εξατομίκευση του χρήστη ή συνδρομητή της υπηρεσίας υπόκειται σε διοικητικό πρόστιμο ύψους 5.000 έως 50.000€ (με δυνατότητα και πάλι τριπλασιασμού)⁷⁸.

Η εναρμόνιση της *γαλλικής* νομοθεσίας με το κοινοτικό δίκαιο συντελέστηκε μέσω του υπ' αριθμ. 2006-358 δ/τος της 24^{ης}.3.2006 σχετικά με τη διατήρηση των δεδομένων ηλεκτρονικών επικοινωνιών⁷⁹ το οποίο ενεργοποιήθηκε σε συνέχεια του προρρηθέντος *Νόμου 2006-64*. Οι επιγενόμενες κανονιστικές παρεμβάσεις "*made in France*"⁸⁰ υπήρξαν αρκετά φειδωλές ως προς το εύρος των ρηξικέλευθων τομών που επέφεραν, ιδίως σε ό,τι αφορά στον προσδιορισμό των παρόχων και των προς φύλαξη στοιχείων, δεδο-

μένου του υψηλού βαθμού ανταπόκρισης του προγενέστερου θεσμικού πλαισίου στις αξιώσεις του ευρωπαϊκού νομοθετήματος. Υπό το ισχύον καθεστώς, ως σκοποί δημόσιου συμφέροντος που δικαιολογούν την επιβολή του μέτρου σταχυολογούνται η πρόληψη, διερεύνηση και δίωξη ποινικών αδικημάτων *συμπεριλαμβανομένων των κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας προσβολών* (άρθρο L34-1 Κώδικα Ταχυδρομείων και Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών⁸¹). Στη βάση τελεολογικού κριτηρίου διάκρισης, η διάρκεια της αποθκευτικής περιόδου ορίστηκε για την *εξυπηρέτηση των προαναφερθέντων δικαστικών σκοπών* ως *ενιαία* με μέγιστο όριο το ένα έτος από την ημερομηνία διεξαγωγής της επικοινωνίας (υπό όλες τις εκφάνσεις της, άρθρο R10-13 III Κώδικα) και ως *κυμαινόμενη* για την ικανοποίηση σχετικών με τη χρέωση της επικοινωνίας, την πληρωμή των λογαριασμών και την ασφάλεια των δικτύων στόχων (άρθρα R10-14III και L34-1IV εδ. β´).

Το εξουσιοδοτικό πλέγμα για την πρόσβαση στα στοιχεία καταστρώνεται στις διατάξεις των άρθρων 60-1, 77-1-1 και 99-3 γαλΚΠΔ. Σύμφωνα με τις τελευταίες, *ο αξιωματικός της αστυνομίας που διερευνά την τέλεση αυτόφωρου εγκλήματος, ο γενικός εισαγγελέας ή ο αξιωματικός της αστυνομίας που διενεργεί κατ' εντολή αυτού (προ)ανάκριση ή προκαταρκτική εξέταση όπως επίσης και ο ανακριτικός δικαστής ή ο από αυτόν ορισθείς στο πλαίσιο της προδικασίας αξιωματικός της αστυνομίας, νομιμοποιούνται «με κάθε μέσο, να αιτηθούν από οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή οργανισμό (δημόσιο ή ιδιωτικό) και από κάθε υπηρεσία της δημόσιας διοίκησης που ενδέχεται να τηρούν έγγραφα αυξημένου ενδιαφέροντος για την ανακριτική έρευνα, συμπεριλαμβανομένων όσων παράγονται από πληροφοριακά συστήματα ή μέσω της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων, τη λήψη των εγγράφων αυτών σε ψηφιακή ιδίως μορφή, χωρίς να μπορεί να τους αντιταχθεί η υποχρέωση τήρησης του επαγγελματικού απορρήτου πλην όπου υφίσταται νόμιμος λόγος».*

Πέραν αυτών, ενεργητικά νομιμοποιούμενες για την απόκτηση των στοιχείων εξακολουθούν να παραμένουν (τουλάχιστον έως τις 31.12.2015⁸²) και οι εντεταλμένες με αντιτρομοκρατικές αρμοδιότητες μονάδες της αστυνομίας και της στρατο-χωροφυλακής, τηρουμένων των προϋποθέσεων του άρθρου L 34-1-1 του Κώδικα Ταχυδρομείων. Όπως ήδη τονίστηκε, η εν λόγω -σχεδιασμένη ως *έκτακτη* αλλά με εμφανέστερες πλέον τάσεις παγίωσης- ρύθμιση καταρτίστηκε στα πρότυπα της τυποποίησης των *νόμιμων υποκλοπών του περιεχομένου των ανταποκρίσεων για λόγους ασφάλειας*, οι οποίες από 1^{ης}.5.2012 διέπονται από τον Τίτλο IV της

77. Βλ. Γνωμ.ταλΑΠΔΠΧ, Allegato A, *ibid*, 5-6.

78. Βλ. άρθρο 5 § 2 του υπ' αριθμ. 109/2008 κανονιστικού δ/τος.

79. Décret n°2006-358 du 24 mars 2006 relatif à la conservation des données des communications électroniques, *JORF* n.73, 26.3.2006, p. 4609.

80. Lorrain A.-C./Mathias G. (2007), Conservation des données de connexion: un projet de décret resserre la toile... ou comment l'ombre de "Big Brother" menace la "confiance dans l'économie numérique", *RLDI*, n.28, 39-45 (39).

81. Όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του υπ' αριθμ. 2011-1012 προεδρικού δ/τος της 24^{ης}.8.2011 σχετικά με τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, *JORF* n.197, 26.8.2011, p. 14473.

82. Μετά τη νέα τετραετή παράταση ισχύος που δόθηκε με το άρθρο 1 του υπ' αριθμ. 2012-1432 Νόμου της 21^{ης}.12.2012 σχετικά με την ασφάλεια και τη μάχη κατά της τρομοκρατίας, *JORF* n.0298, 22.12.2012, p. 20281.

Δεύτερης Βίβλου του Κώδικα για την Εσωτερική Ασφάλεια (“Code de la sécurité intérieure”)⁸³ και εκτελούνται ως εξαιρετικό μέτρο από τις μυστικές υπηρεσίες, «με σκοπό την αναζήτηση πληροφοριών που ενδιαφέρουν την εθνική ασφάλεια, την προάσπιση των θεμελιωδών επιστημονικών και οικονομικών συμφερόντων της Γαλλίας, την πρόληψη της τρομοκρατίας και της οργανωμένης εγκληματικότητας και την ανασύσταση ή συντήρηση των διαλυθεισών δυνάμει του άρθρου L.212-1 του Κώδικα, ομάδων πολιτοφυλακής» (άρθρο L241-2 Κώδικα για την εσωτερική ασφάλεια).

Συνεπώς, για τη διενέργεια της πρόσβασης στα «τεχνικά δεδομένα» απαιτείται και εδώ όπως στις υποκλοπές ασφάλειας, η χορήγηση πρωθυπουργικής εντολής η οποία δίδεται κατόπιν υποβολής έγγραφου και αιτιολογημένου αιτήματος από τους υπουργούς που προϊστανται των έξι συνολικά υπηρεσιών πληροφοριών, με τη σύμφωνη προηγούμενη γνώμη της Εθνικής Επιτροπής Ελέγχου των Υποκλοπών Ασφάλειας [“Commission nationale de contrôle des interceptions de sécurité (CNCIS)” - άρθρο L242-1 Κώδικα για την εσωτερική ασφάλεια]. Ο διπός, αντικειμενικός και υποκειμενικός περιορισμός του εύρους της ενσωματωμένης στο άρθρο L34-1-1 Κώδικα Ταχυδρομείων εξουσιοδοτικής βάσης (η οποία αφορά, *ratione materiae* μόνο στην πρόληψη της τρομοκρατίας και *ratione personae* μόνο σε συγκεκριμένο κύκλο «ατομικά διορισμένων» και «δεόντως ικανών φορέων» από εκείνους που μόλις μνημονεύθηκαν) καθιστά αυστηρότερη τη διενέργεια της ανακριτικής αυτής πράξης σε σχέση με την κλασική διείδυση και κατασκόπευση του εσωτερικού περιεχομένου της επικοινωνίας⁸⁴. Παράλληλα, σε μείζονα εγγυητική δικλείδα ασφαλείας αναδεικνύεται στην πράξη ο ρόλος της ανεξάρτητης διοικητικής αρχής CNCIS, ο οποίος δεν αναλύεται μόνο σε *a priori* ελέγχους της νομιμότητας των υποβαλλόμενων αιτημάτων πρόσβασης αλλά επεκτείνεται και σε *a posteriori* επεμβάσεις κατά το στάδιο της διεκπεραίωσης της διαβίβασης των στοιχείων από τους παρόχους⁸⁵.

Επίσης, μετά την τροποποίηση του άρθρου L34-1 III του Κώδικα Ταχυδρομείων μέσω του άρθρου 14 του Νόμου 2009-669 της 12^{ης}.6.2009 για τη διάδοση και προστασία της δημιουργίας στο διαδίκτυο⁸⁶, στη λίστα με τους εξουσιοδοτη-

μένους σε πρόσβαση φορείς προστέθηκε και η Ύπατη Αρχή για τη Διάδοση των (Πνευματικών) Έργων και την Προστασία των Δικαιωμάτων στον Κυβερνοχώρο (“Haute Autorité pour la diffusion des œuvres et la protection des droits sur internet”). Έτσι, μετά από αίτημα της τελευταίας, οι πάροχοι οφείλουν να της αποστέλλουν αποθηκευμένα στοιχεία των συνδρομητών τους, όπως ονοματεπώνυμο, ταχυδρομικές και ηλεκτρονικές διευθύνσεις, τηλεφωνικές «συντεταγμένες» και διεύθυνση της τηλεφωνικής εγκατάστασης⁸⁷, προκειμένου να διερευνηθεί τυχόν παράνομη αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, μεταφόρτωση ή θέση στη διάθεση του κοινού έργων ή αντικειμένων προστατευόμενων από το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας.

Η ποινική ευθύνη των παρόχων διαμορφώνεται ως εξής. Η παράλειψη διατήρησης καθώς και η μη ολοκλήρωση των διαδικασιών για την απαλοιφή ή ανωνυμοποίηση των στοιχείων επισύρουν στερητική ποινή φυλάκισης ενός έτους και χρηματική ποινή ύψους 75.000€ επί φυσικών προσώπων ή 375.000€ επί νομικών προσώπων (άρθρο L39-3 Κώδικα Ταχυδρομείων). Η ανατιμολογητή άρνηση διαβίβασης των στοιχείων όπως επίσης και η παρεμπόδιση διεξαγωγής έρευνας τιμωρούνται με τρίμηνη ποινή φυλάκισης και χρηματικό πρόστιμο 30.000€ (άρθρο L39-4). Τέλος, για τη μη κοινοποίηση των στοιχείων στην Ύπατη Αρχή επιβάλλεται διοικητικό πρόστιμο ύψους 1500 € [άρθρο R 331-38 δ/τος 2010-872 της 26^{ης}.7.2010 σχετικά με τη διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής προστασίας των δικαιωμάτων της Ύπατης Αρχής για τη Διάδοση των (Πνευματικών) Έργων και την Προστασία των Δικαιωμάτων στον Κυβερνοχώρο⁸⁸].

Στη Μεγάλη Βρετανία, η μετάβαση από το καθεστώς της εθελοντικής σε αυτό της υποχρεωτικής προληπτικής διατήρησης διεκπεραιώθηκε σε δύο στάδια, κατόπιν υποβολής της κατά το άρθρο 15§3 της Οδηγίας 2006/24 δήλωσης αναβολής και συνακόλουθα αξιοποίησης της ευχέρειας για τμηματική ενσωμάτωση του περιεχομένου του ευρωπαϊκού νομοθετήματος. Σε πρώτη φάση, θεσπίστηκαν οι Κανονισμοί για τη Διατήρηση Δεδομένων του 2007⁸⁹ με εφαρμογή μόνο επί των δεδομένων της σταθερής και κινητής τηλεφωνίας και δύο χρόνια αργότερα ακολούθησε η ολοκληρωμένη προσαρμογή με την προσθήκη και των συναφών με την

83. Ordonnance n° 2012-351 du 12 mars 2012 relative à la partie législative du code de la sécurité intérieure, *JORF* n.0062, 13.3.2012, p. 4533- το άρθρο 19 της οποίας κατήργησε τον προγενέστερο υπ' αριθμ. 91-646 Νόμο της 10^{ης}.7.1991, *JORF* n.162, 13.7.1991, p. 9167.

84. *Urvoas J.-J./Verchère P.* (2013), Rapport d'information en conclusion des travaux d'une mission d'information sur l'évaluation du cadre juridique applicable aux services de renseignement, Assemblée Nationale, No.1022, 14.5.2013, p. 23.

85. Βλ. CNCIS, 20e Rapport d'activité, 2011-2012, p. 63 αλλά και *Urvoas/Verchère, ibid*, με εισήγηση προς την Εθνοσυνέλευση για ενοποίηση των δύο συστημάτων απόκτησης των εξωτερικών και εσωτερικών στοιχείων με το επιχείρημα ότι η συνύπαρξη των δύο διακριτών διαδικασιών είναι «προβληματική» και «ανώφελα περίπλοκη».

86. Loi n° 2009-669 du 12 juin 2009 favorisant la diffusion et la protection de la création sur internet (επονομαζόμενος και Νόμος

HADOPI 1), *JORF* n.0135, 13.6.2009, p. 9666.

87. Ο κατάλογος των δεδομένων περιλαμβάνεται στο Παράρτημα του εφαρμοστικού του ν. 2009-669 δ/τος: Décret n° 2010-236 du 5 mars 2010 relatif au traitement automatisé de données à caractère personnel autorisé par l'article L. 331-29 du code de la propriété intellectuelle dénommé «Système de gestion des mesures pour la protection des œuvres sur internet», *JORF* n.0056, 7.3.2010, p. 4680.

88. *JORF* n.0171, 27.7.2010, p. 13874.

89. Data Retention (EC Directive) Regulations 2007, *SI* n.2199, ανάληψη των ρυθμίσεων των οποίων βλ. σε *Jones R.*(2008), UK Data Retention Regulations, *CLSR*, vol.24, 147-150. Στο μεταβατικό διάστημα (δηλ. από την 1^η.10.2007 μέχρι την 6^η.4.2009) ίσχυε ένα σύστημα δύο επιπέδων προληπτικής διατήρησης: υποχρεωτικής με βάση τους Κανονισμούς για τα δεδομένα της τηλεφωνίας (σταθερής και κινητής) και εθελοντικής ως προς τα διαδικτυακά δεδομένα με βάση τον Κώδικα Δεοντολογίας (βλ. ανωτ. σημ. 53).

πρόσβαση στον κυβερνοχώρο, τις υπηρεσίες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και διαδικτυακής τηλεφωνίας στοιχείων. Οι από 6.4.2009 ισχύοντες *Κανονισμοί για τη Διατήρηση Δεδομένων του 2009*⁹⁰ αναπαράγουν με «φωτογραφική ακρίβεια»⁹¹ τις κοινοτικές ρυθμίσεις επιβάλλοντας στους παρόχους δημόσιων δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών οι οποίοι έλαβαν έγγραφη υπουργική ειδοποίηση (υπ' αριθμ. 10 § 1 Κανονισμός) τη δέσμευση να συγκεντρώνουν προληπτικά τα δεδομένα κίνησης, θέσης και αναγνώρισης συνδρομητή των τριών μορφών ηλεκτρονικής επικοινωνίας που παράγουν ή επεξεργάζονται εντός του *Ηνωμένου Βασιλείου* (υπ' αριθμ. 3 Κανονισμός)⁹² και να τα αποθηκεύουν για δώδεκα μήνες (υπ' αριθμ. 5 Κανονισμός) σε μορφή που επιτρέπει τη «χωρίς υπέρμετρη καθυστέρηση» αποστολή τους (υπ' αριθμ. 8 Κανονισμός). Σύμφωνα με τον υπ' αριθμ. 7 Κανονισμό, η πρόσβαση στα στοιχεία εξουσιοδοτείται μόνο για συγκεκριμένες υποθέσεις και μόνο στις εκ του νόμου (βλ. RIPA) προβλεπόμενες περιπτώσεις, ενώ η αποζημίωση των παρόχων για τα έξοδα συμμόρφωσης είναι *de lege δυννητική* και *de facto* συνυφασμένη με τη σύναψη διμερών συμφωνιών μεταξύ των παρόχων και των αρχών σχετικά με την κάλυψη των πρόσθετων οικονομικών επιβαρύνσεων (υπ' αριθμ. 11 Κανονισμός). Τέλος, τυποποιούνται κανόνες προστασίας και ασφάλειας των δεδομένων (υπ' αριθμ. 6 Κανονισμός) αλλά και αστικές κυρώσεις σε βάρος των «ανυπάκουων» παρόχων (υπ' αριθμ. 10 § 6 Κανονισμός).

Η διαδικασία και οι όροι της πρόσβασης εξακολουθούν να διέπονται από τις διατάξεις του Πρώτου Μέρους (Κεφάλαιο II) του RIPA (άρθρα 21-25). Ισχύουν άρα όσα εκτέθηκαν, με την επισημάνση ότι και οι δύο κωδικοποιημένοι στα άρθρα 22 § 2 και 25 § 1 κατάλογοι («σκοποί» και «αρμόδιες αρχές» αντίστοιχα) υπέστησαν νέα θεαματική αριθμητική αύξηση το 2010⁹³. Επιπλέον, οι φόβοι για καταχρηστική

εκμετάλλευση των ασκούμενων βάσει του RIPA εξουσιών επαληθεύθηκαν κυρίως από πλευράς των τοπικών συμβουλίων⁹⁴, γεγονός που επέβαλλε την ανάγκη αναμόρφωσης του μοντέλου πρόσβασης των εν λόγω αρχών στα δεδομένα και την υποβολή των αιτημάτων τους σε *a priori* υποχρεωτικό δικαστικό έλεγχο της αναλογικότητας και αναγκαιότητάς τους. Η προβλεφθείσα στο άρθρο 37 του *Νόμου για την Προστασία των Ελευθεριών του 2012*⁹⁵ αυτή αξίωση για μερικό δικαστικό φιλτράρισμα των αιτήσεων αναμένεται να ενεργοποιηθεί μόλις ολοκληρωθεί η ψήφιση του κατατεθειμένου από τον Ιούνιο του 2012 στη Βουλή των Λόρδων νομοσχεδίου σχετικά με τα *Τηλεπικοινωνιακά Δεδομένα* (“*Draft Communications Data Bill*”- CDB⁹⁶).

Ο διακηρυγμένος δικαιολογητικός άξονας επί του οποίου εδράζεται η πρόωθηση του CDB (εναλλακτικά γνωστού και ως *Χάρτα του Περίεργου- “Snooper’s Charter”*⁹⁷) είναι ο συγχρονισμός του βηματισμού της νομοθεσίας με την αλματώδη τεχνολογική ανάπτυξη και η αντιμετώπιση της εκμετάλλευσης των εξελιγμένων δυνατοτήτων που αυτή προσφέρει από τους εγκληματίες στο περιβάλλον ιδίως των μέσω κοινωνικής δικτύωσης⁹⁸. Στην πραγματικότητα όμως, «το τελευταίο κεφάλαιο στην ιστορία της βρετανικής κρατικής παρακολούθησης»⁹⁹ πρόκειται να επιφέρει σαρωτικές αλλαγές στο σημερινό *status quo* της προληπτικής διατήρησης, θέτοντας έτσι «την πιο ακραία και επικίνδυνη απειλή για μια ελεύθερη κοινωνία που προτάθηκε ποτέ από δημοκρατικά εκλεγμένη κυβέρνηση»¹⁰⁰. Ορισμένες από τις κομβικότερες μεταρρυθμίσεις αφορούν κατά σειρά: i) στην υπέρμετρη διόγκωση του αριθμού των υποχρεωτικά συλλεγόμενων και αποθηκευόμενων για ένα έτος στοιχείων, με την προσθήκη όλων των δεδομένων κίνησης, θέσης και αναγνώρισης που παράγονται στο πλαίσιο των περιπηγήσεων στον παγκόσμιο ιστό, συμπεριλαμβανομένου του ιστορικού αυτών, των δια-

90. Data Retention (EC Directive) Regulations 2009, *SI* n.859.

91. Walker C. (2009), *Data Retention in the UK: Pragmatic and Proportionate or a Step Too Far?*, *CLSRev.*, vol.25, 325-334 (327).

92. Η υποχρέωση διατήρησης (που επεκτείνεται και στις ανεπιτυχείς κλήσεις, εξαιρουμένων όμως των κλήσεων κατά τις οποίες δεν επιτυγχάνεται σύνδεση αλλά και αποκαλυπτικών του περιεχομένου της επικοινωνίας δεδομένων) τυποποιείται στον υπ' αριθμ. 4 Κανονισμό ενώ λεπτομερής κατάλογος των δεδομένων παρατίθεται στο συνημμένο Παράρτημα.

93. Συγκεκριμένα, σε συνέχεια του προρρηθέντος τροποποιητικού δ/τος του 2006 [*SI* 2006, n.1878], το πιο πρόσφατο δ/γμα του 2010 [*Regulation of Investigatory Powers (Communications Data) 2010, SI* 2010, n.480] προσέθεσε τους σκοπούς της υποβοήθησης ερευνών για τη διαλεύκανση ενδεχόμενης δικαστικής πλάνης καθώς και της συνδρομής στην αναγνώριση προσώπου που απείβωσε ή τελεί σε αδυναμία αναγνώρισης του εαυτού του εξαιτίας σωματικής ή πνευματικής νόσου όχι συνεπεία εγκληματικής πράξης ή απόκτησης πληροφοριών για τους συγγενείς και τους οικείους του εν λόγω πρόσωπου ή ως προς τους λόγους της ασθένειάς του (άρθρο 2). Σε ό,τι αφορά το άνοιγμα σε νέους δημόσιους φορείς, στις αναφερόμενες στο Μέρος I Κεφάλαιο I του RIPA υπηρεσίες και τις σωφρονιστικές αρχές (συνολικά 38) προστέθηκαν και άλλες 52 δυνάμεις επιβολής του νόμου σε Αγγλία, Ουαλία, Σκωτία και Β. Ιρλανδία όπως και 510 ακόμη νέες δημόσιες αρχές (οι οποίες αναφέρονται αναλυτικά στα

δύο Παραρτήματα), πρβλ. *Liberty* (2010), *Summary of Surveillance Powers Under RIPA*, (=http://www.liberty-human-rights.org.uk/materials/introduction-to-ripa-august-2010.pdf), p. 13.

94. Βλ. *Daily Mail Reporter* (2009), *Only a ‘Minimal’ Invasion of Privacy: Snooping Council Spied on Family 21 Times in 3 Weeks*, *The Daily Mail*, 6.11.2009.

95. *Protection of Freedoms Act 2012*, C.9.

96. UK Government, *The Queen’s Speech 2012—briefing notes*, UK Cabinet Office, London, 9.5.2012, 44–45, (=https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/62226/Queens-Speech-2012-briefing-notes.pdf). Βλ. το κείμενο του v/ox σε: http://www.official-documents.gov.uk/document/cm83/8359/8359.pdf και τις συνοδευτικές εκθέσεις σε: http://www.parliament.uk/draft-communications-bill/

97. Βλ. π.χ. *Holden M./Holton K.* (2013), *UK “Snooper’s Charter” Pits Privacy Against Security*, *UK Reuters*, 26.3.2013.

98. Βλ. *Evans J.* (2012), *Address at the Lord Mayor’s Annual Defence and Security Lecture by the Director General of the Security Service*, Jonathan Evans, Mansion House, City of London, (=https://www.mi5.gov.uk/home/about-us/who-we-are/staff-and-management/director-general/speeches-by-the-director-general/the-olympics-and-beyond.html).

99. *Campbell D.* (2013), *The History of State Surveillance*, in *Open Rights Group (ORG), Digital Surveillance...*, 7-14 (14).

100. *Bowden*, *Data Preservation...*, *ibid*, 48.

κινούμενων μέσω των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης ή άλλων *forums* μηνυμάτων, των συναφών με τα *ιντερνετικά παιχνίδια* (“online gaming”), τις *webmail* υπηρεσίες ή τις πλατφόρμες *video* στοιχείων κλπ., ακόμη δε και όσων δεν απαιτούνται ούτε τηρούνται ήδη για τους εμπορικούς σκοπούς της χρέωσης της επικοινωνίας ή της πληρωμής των λογαριασμών, ii) στην επέκταση της υποχρέωσης συμμόρφωσης σε αιτήματα διάθεσης των δεδομένων τους και στις δραστηριοποιούμενες εντός Ηνωμένου Βασιλείου *αλλοδαπής έδρας* εταιρίες παροχής διαδικτυακών υπηρεσιών (π.χ. *Google, Hotmail, Yahoo!, Twitter, Facebook, Skype* κλπ.) επί των οποίων θα αναγνωρίζεται πλέον η βρετανική δικαιοδοσία, iii) στην *κατάργηση του Κεφαλαίου II του RIPA* και του εφαρμοστικού δ/τος του 2010 και την *αντικατάστασή* του από ένα νέο σχήμα πρόσβασης, με παρόμοια μεν λειτουργική δομή (έγκριση από εντεταλμένο προϊστάμενο ή δικαστή, “*magistrate*”, εάν πρόκειται για *τοπική δημόσια αρχή*) αλλά με *πλήθος νέων αποδεκτών των αιτημάτων* διαβίβασης¹⁰¹.

Εφεξής λοιπόν, σύμφωνα με τις προτεινόμενες ρυθμίσεις, οι βρετανικές αστυνομικές και λοιπές αρμόδιες αρχές θα εξουσιοδοτούνται να αιτηθούν, προβάλλοντας τους ίδιους λόγους δημόσιου συμφέροντος, την απόκτηση -μη αποκαλυπτικών του εσωτερικού περιεχομένου των επικοινωνιών- πληροφοριών που αντιστοιχούν «*σχεδόν σε κάθε κλικ της βρετανικής online δραστηριότητας*»¹⁰² από *κάθε πρόσωπο που εικάζεται ότι είναι σε θέση να κατέχει τα στοιχεία ή να τα αποκτήσει, ακόμη και εάν δεν βρίσκονται εν τοις πράγμασι στην κατοχή του*¹⁰³. Από τη διαλεύκανση πολλών γκρίζων και αδιευκρίνιστων μέχρι στιγμής σημείων του νομοσχεδίου θα διαπιστωθεί εάν το ενσωματωμένο σε αυτό *Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Επικοινωνιακών Δυνατοτήτων* (“*Communications Capabilities Development Programme*”) συνεπάγεται ή όχι την κεκαλυμμένη αναβίωση της -έπισημα εγκαταληφθείσας- ιδέας για δημιουργία μιας *κεντρικής βάσης δεδομένων*¹⁰⁴, χωρίς βέβαια να αναιρείται ως συνολικό συμπέρασμα η σε κάθε περίπτωση *ολοκληρωτική υπέρβαση*

των κανόνων της κείμενης ευρωπαϊκής νομοθεσίας για την προληπτική διατήρηση και η σταδιακή μετεξέλιξη της Μεγάλης Βρετανίας σε «*υπερδύναμη της παρακολούθησης*»^{105, 106}.

III. Καταληκτικά συμπεράσματα και σκέψεις για το μέλλον

Η μόλις περαιωθείσα συγκριτική περιήγηση στο πανόραμα των έξι δικαιωμάτων επιτρέπει τη διατύπωση δύο ασφαλών διαπιστώσεων. *Πρώτον*, η ανάδυση του υπό συζήτηση μέτρου στην Ευρώπη κυοφορήθηκε ιστορικά μέσα από μία διαδικασία *διαρκούς, εξελικτικής και δυναμικής διάδρασης* ανάμεσα στην εθνική και την ευρωπαϊκή δικαιοπαγωγική λειτουργία¹⁰⁷, με την πρώτη να κερδίζει σε αρκετές περιπτώσεις το χρονικό προβάδισμα έναντι της δεύτερης. *Δεύτερον*, η χαρτογράφηση ιδίως της δεύτερης γενιάς νομοθέτησης αναδεικνύει συχνά την εθνική νομοθετική βούληση για κατακόρυφη *υπερκέραση* του γράμματος και πνεύματος των ρυθμίσεων της Οδηγίας 2006/24/EK, αντί της *επιβεβλημένης* διορθωτικής περιστολής του ελλείμματος νομιμότητας και συμβατικότητας με το οποίο η τελευταία βαρύνεται εξ ορισμού¹⁰⁸. Στο σύνολο των κρουσμάτων εκδήλωσής της, η εξάντληση των περιθωρίων διακριτικής εκτιμητικής ευχέρειας και συνακόλουθα η επίταση της έντασης της περιοριστικής επέμβασης στις ατομικές ελευθερίες, νομιμοποιήθηκε με *προκάλυμμα την υποτιθέμενη ανάγκη συμμόρφωσης προς τις ευρωπαϊκές δεσμευτικές υποδείξεις*¹⁰⁹ αλ-

101. *Cabinet, Changes to Council Surveillance Powers- Regulation of Investigatory Powers Act 2000 (as amended)*, (= <http://committeedmz.dartford.gov.uk/documents/s39577/RIPA%20Regulation%20Changes%20REPORT%20FINAL%20cleared.pdf>), 4-5.

102. *Holden/Holton, ibid.*

103. Βλ. υπ' αριθμ. 9 § 3 ρήτρα ν/σχ. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο προτεινόμενος ορισμός του «*ηλεκτρονικού παρόχου*» θα καλύπτει πλέον οποιονδήποτε «*παρέχει ή ελέγχει τηλεπικοινωνιακό σύστημα*», χωρίς ωστόσο να αποσαφηνίζει τι νοείται ως *έλεγχος* ενός τέτοιου συστήματος. Εάν θεωρηθεί λ.χ. ότι περιλαμβάνει κάθε προσφορά ιδιόκτητου τεχνολογικού εξοπλισμού για τη διευκόλυνση της μετάδοσης της επικοινωνίας, τότε είναι προφανές ότι στους αποδέκτες των αιτημάτων θα εμπίπουν όλοι όσοι διαθέτουν σε τρίτους, φίλους ή γνωστούς, την τηλεφωνική τους συσκευή ή τον προσωπικό τους υπολογιστή με δυνατότητα σύνδεσης *online*.

104. Την ιδέα επρόκειτο να υλοποιήσει ο προκάτοχος του Προγράμματος Ανάπτυξης των Επικοινωνιακών Δυνατοτήτων, το *Πρόγραμμα Εκσυγχρονισμού των Παρακολούθησεων- “Interception Modernisation Programme”*, ωστόσο απεσύρθη τάχιστα μετά τη λαϊκή κατακραυγή, βλ. γι' αυτό σε *Ward P.* (2012), *Internet Surveillance, Standard Note SN/HA/6304, House of Commons Library, London, 18.5.2012.*

105. *Whittaker Z.* (2012), *UK's Web Monitoring Draft Bill Revealed: What You Need to Know*, ZDNet, 11.12.2012.

106. Οι προκληθείσες μετά τη δημοσίευση του ν/σχεδίου αντιδράσεις αλλά και η άρνηση της παράταξης των Φιλελεύθερων Δημοκρατών να το υπερψηφίσει ανάγκασαν τον περασμένο Δεκέμβριο την κυβέρνηση *Cameron* να επανέλθει στο σχεδιαστικό πίνακα επιχειρώντας διορθωτικές αλλαγές προς την κατεύθυνση της περιστολής του πεδίου εφαρμογής και της εξισορρόπησης των αντικρουόμενων συμφερόντων, βλ. *Draft Communications Data Bill to Be Redrafted- No 10, BBC News, 11.12.2012.* Επικριτικά σχόλια για το ν/σχ βλ. σε *GNI Comments on UK Draft Communications Data Bill, 11.9.2012*, (= <http://globalnetworkinitiative.org/news/gni-comments-uk-draft-communications-data-bill>), *Liberty's Submission to the Joint Committee on the Draft Communications Data Bill, August 2012*, (= <http://www.liberty-human-rights.org.uk/pdfs/policy12/liberty-submission-to-the-draft-communications-data-bill-committee-aug-2012-.pdf>). Παρά την εμφάνιση διάφορων εμπλοκών, η βρετανική πολιτική ηγεσία εμμένει πάντως στη δεδηλωμένη επιθυμία της να υιοθετηθεί το κείμενο «*το ταχύτερο δυνατό*», βλ. *Watson S.* (2013), *UK Home Secretary: Expanded Snooping Powers “Essential” Following Woolwich Attack*, Infowars.com.

107. Βλ. έτσι και *McIntyre T.J.* (2008), *Data Retention in Ireland: Privacy, Policy and Proportionality*, CLSR, vol.24, 326-334 (326).

108. Βλ. οξεί. *Λαχανά Κ.-Χ.* (2013), *Quod ab initio non valet, in tractu temporis non convalescit*: Νομική θεμελίωση της ασυμβατότητας της Οδηγίας 2006/24/EK προς το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ με αναγωγή στα νομολογιακά προηγούμενα (“*stare decisis*”) του δικαστηρίου του Στρασβούργου, υπό δημοσίευση στην ΠoinΔικ.

109. Βλ. ιδίως τις καταγγελίες της βελγικής ΑΠΔΠΧ, *Avis no. 24/2008, ibid.*, 9. Για ένα αντίστοιχο ελληνικό παράδειγμα κανονιστικής υπερφαλάγγισης των εκπορευόμενων από το ευρωπαϊκό δίκαιο δεσμεύσεων με επίκληση της ανάγκης εκπλήρωσής τους, βλ. *Λαχανά Κ.-Χ.* (2012), *Υποχρεωτικότητα και εξαναγκασμός σε λήψη DNA στο πλαίσιο της αναθεωρημένης διάταξης του άρθρου 200Α ΚΠΔ (με αφορμή τη*

λά και με παροπλισμένους τους κοινοβουλευτικούς ελεγκτικούς μηχανισμούς ως απότοκο της ακολουθηθείσας διαδικασίας -εξπρές για την υπερψήφιση των νομοσχεδίων. Με την ίδια δηλ. «ανάρμωστη και ασυνήθιστη βία» η οποία είχε σημάδεψει το ιστορικό της εσπευσμένης θέσπισης του κοινοτικού νομοθετήματος υπό τη βρετανική Προεδρία του Συμβουλίου της ΕΕ, με πρόδηλα παραγκωνισμένο και εκεί το τύποις συναποφασίσαν Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο¹¹⁰.

Είτε υπαχθεί στα «προϊόντα του ξεπλύματος πολιτικής» (“policy laundering”), όπως υποστηρίζεται από ένα αναδυόμενο ρεύμα στην αγγλοσαξονική κυρίως βιβλιογραφία¹¹¹, είτε απεικονισθεί συμβολικά, σε δραματικότερους τόνους ως «ένα ακόμη καρφί στο φέρετρο της δημοκρατίας»¹¹², η ουσία είναι πως η ενεργοποίηση της προληπτικής διατήρησης αναδεικνύεται σε σύμπτωμα όχι μόνο δικαιοκρατικής αποσθροδρόμησης αλλά και μιας δοκιμαζόμενης -τόσο στην κρατική όσο και στην υπερεθνική/ενωσιακή βαθμίδα άσκησης δημόσιας εξουσίας- δημοκρατικής διακυβέρνησης και υπολειποργίας των κεντρικών θεσμών της κλασικής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Η ολιγωρία αποκατάστασης τούτης της ρωγμής στο πρώτο αξιακό βάθρο του «τρίπτυχου της ιδανικής πολιτείας»¹¹³ (δημοκρατία), συμποσούμενη και με την γνωσμένη ανισομέρεια μεταξύ των άλλων δύο (ελευθερία, ασφάλεια), απειλεί με διάβρωση και εντέλει κατάρρευση τόσο το ευρω-ενωσιακό θεσμικό ολοκλήρωμα όσο και τα αδιάρρηκτα συσφασμένα με αυτό εθνικά συνταγματικά οικοδομήματα.

Από τη μετουσίωση του νομικού δέοντος στο πολιτικό είναι και τη μέσω αυτής επιβεβαίωση της απαρέγκλιτης προσήλωσης της ΕΕ και των κρατών μελών της στις αξιακές, ανθρωπιστικές αρχές του φιλελεύθερου δημοκρατικού συνταγματισμού θα κριθεί σε μεγάλο βαθμό η μελλοντική πορεία του ευρωπαϊκού ενοποιητικού εγχειρήματος. Μονόδρομο για τη μετάβαση σε μία «συναρχία των λαών»¹¹⁴ αποτελεί η ορι-

στική απομάκρυνση από το υφιστάμενο μοντέλο λήψης των αποφάσεων του ιδιόμορφου, γραφειοκρατικού, «μεταδημοκρατικού εκτελεστικού φεντεραλισμού» (“post-demokratischen Exekutivföderalismus”)¹¹⁵ και η αντικατάστασή του από ένα σύστημα ακηδεμόνευτου πολιτικού διαλόγου και δημόσιας διαβούλευσης, στο οποίο θα αποτυπώνεται και ουσιαστικά ο τυπικά/θεσμικά αναβαθμισμένος μετά-Λισσαβώνας ρόλος τόσο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ως ισότιμης και ισόκυρης πηγής νομιμοποίησης του ευρωπαϊκού δικαίου, όσο και των εθνικών κοινοβουλίων και της πρωτοβουλίας των πολιτών ως παραγόντων ενίσχυσης του δημοκρατικού στοιχείου και της διαφάνειας¹¹⁶. Μόνο μέσα από τη «δημοκρατικοποίηση και δη κοινοβουλευτικοποίηση της Ευρωπαϊκής Συμπολιτείας», την εξασφάλιση της διευρυμένης συμμετοχής των λαών της Ευρώπης στην κοινή δημόσια σφαίρα¹¹⁷, την επίρρωση των εθνικών και ευρωπαϊκών θεσμών της αντιπροσώπευσης αλλά και των οργανώσεων της υπερκρατικής κοινωνίας των πολιτών, καθίσταται εφικτή η διάσωση μιας από τις πολυτιμότερες κατακτήσεις της νεωτερικότητας: της δημοκρατίας. Στις μαζιμαλιστικά διαφανείς κοινωνίες που συγκροτούν τη σημερινή πανοπική Ευρώπη, η μόνη αρμόζουσα απάντηση στο από αρχαιολόγους χρόνων υποβληθέν ερώτημα *quis custodiet ipsos custodes?* είναι εμείς, οι φυλασσόμενοι/παρακολουθούμενοι, όπως περιγράφεται και στο *Anopticon* του κορυφαίου Ιταλού φιλόσοφου και νομπελίστα, *Umberto Eco*¹¹⁸.

ΓνωμΕισΑΠ 15/2011 ΠοινΔικ 2011,1299), ΠοινΔικ 2012, 1168-1179.

110. Βλ. *Rauhofer, ibid*, 336-338 και *Maras, ibid*, 5.

111. Όρος που επινοήθηκε για να αποδώσει, σε αντιστοιχία με το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, τη στρατηγική τακτική μιας ηγεμονεύουσας ελίτ κυβερνήσεων να επιδιώκει μέσα από τη συμμετοχή της σε υπερκρατικά *fora* και περιφερειακούς οργανισμούς την επικράτηση *προαποφασισμένων* [οίκοθεν ή κατά συμμαχική σύμπλευση με τα αμερικανικά συμφέροντα] πολιτικών, προκειμένου να εξουδετερώσει τις κοινοβουλευτικές και δημοκρατικές αντιστάσεις στις οποίες θα προσέκρουε η ψήφιση των τελευταίων εάν είχαν εμφανιστεί ως αμγός εσωτερικής έμπνευσης. Ως αντιπροσωπευτικό δείγμα του φαινομένου του ξεπλύματος πολιτικής χαρακτηρίζεται ρητά το υπό διερεύνηση μέτρο, βλ. *McIntyre, ibid*, 333-334, *Hayes B.* (2008), *Surveillance Society, Red Pepper*, (=http://www.redpepper.org.uk/Surveillance-Society/).

112. EU: Another nail in democracy's coffin- EP Votes in Favour of Data Retention, *Statewatch News Online*, December 2005.

113. Βλ. *Μανωλεδάκη Ι.* (2005), *Δημοκρατία- Ελευθερία- Ασφάλεια: Το τρίπτυχο της ιδανικής πολιτείας σε: Δημοκρατία - Ελευθερία - Ασφάλεια Ι*, Τμή. Τόμος για τον Ι. Μανωλεδάκη, εκδ. Σάκκουλα, 49 επ.

114. Βλ. *Μανιτάκη Α.* (2007), Τα αδιέξοδα της συνταματοποίησης της ΕΕ και η προοπτική της μετάβασης από τη «Συγκυριαρχία» των κρατών στη συναρχία των λαών της Ευρώπης, *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, 8/2007, 111-126.

115. Όπως εύστοχα το ονομάζει ο *Jürgen Habermas* [(2011), *Zur Verfassung Europas- Ein Essay*, Berlin: Suhrkamp Verlag, 43 και σε ελληνική απόδοση: (2012), Για ένα Σύνταγμα της Ευρώπης, (μετ. Τριανταφύλλου Σ.), εκδ. Πατάκη, 11, 63, *Id* (2012), *Die Krise der Europäischen Union im Lichte einer Konstitutionalisierung des Völkerrechts -Ein Essay zur Verfassung Europas*, *ZaöRV* 72, 1-44 (8-9)], κρούοντας παράλληλα τον κώδωνα του κινδύνου για τη μεταβολή της Ευρώπης σε μία «μεταδημοκρατική- αντιδημοκρατική ηγεμονία». Πρβλ. ακόμη τη μελέτη του *Damm P.* (2004), *Parlamente im Exekutivföderalismus. Eine Studie zum Verhältnis von föderaler Ordnung und parlamentarischer Demokratie in der Europäischen Union*, Berlin u.a.: Springer Verlag.

116. Για τον ενισχυμένο μετά- Λισσαβώνας θεσμικό ρόλο των εθνικών κοινοβουλίων ως «οισοί θεσμικών οργάνων της Ένωσης και παικτών του ενωσιακού παιχνιδιού» βλ. σε *Μαριά Ε.* (2008), *Η Συνθήκη της Λισσαβώνας. Η αρχή της επικουρικότητας και ο νέος θεσμικός ρόλος των εθνικών κοινοβουλίων*, *ΕφημΔΔ* 4,548 επ. (561), αλλά και *Παπαδοπούλου Ρ-Ε.* (2008), *Τα εθνικά κοινοβούλια στο θεσμικό σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά τη Συνθήκη της Λισσαβώνας*, *Ευρωπαϊκών Πολιτεία* 1, 137-156 (142 επ.).

117. Βλ. *Παπαδοπούλου Α.* (2011), Σκέψεις για το Δήμο και τη Δημοκρατία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε *Μανιτάκη Α.* (επιμ.), *Η Δημοκρατία μεταξύ Ουτοπίας και Πραγματικότητας, Μελέτες χαριστήριες στον Ζήση Παπαδημητρίου*, Αθήνα: Σαββάλας, 152-174 (154) και *της ίδιας* (2009), *Εθνικό Σύνταγμα και κοινοτικό δίκαιο: Το ζήτημα της «υπεροχής», Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 660 επ. (661). Για την έννοια της δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία, βλ. αντί άλλων στην ομότιτλη μονογραφία του αείμνηστου *Δημήτρη Τσάτσου*, (2007), Αθήνα: Πόλις.

118. *Eco U.* (1992), *L' Anopticon* σε: *Il Secondo Diario Minimo*, Milano: Bompiani, p. 176.

ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΕΒΕ

ΑΘΗΝΑ Μαυρομικάλη 23, Τηλ.: 210 3678800 (30 γραμμές), ΑΘΗΝΑ Μαυρομικάλη 2, Τηλ.: 210 3607521,
ΠΕΙΡΑΙΑΣ Φίλωνος 107-109, Τηλ.: 80 111 70 111, ΘΕΣ/ΝΙΚΗ Φράγκων 1, Τηλ.: 2310 532134,
ΠΑΤΡΑ Κανάρη 28-30, Τηλ.: 2610 361600

www.nb.org • e-mail: info@nb.org